

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกรณีเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด” นี้ เป็นการศึกษาถึงปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันที่ใช้สำหรับเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด และศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎี
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษ
2. การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกรณีเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด
 - 2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเด็กและเยาวชน
 - 2.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของเด็กและเยาวชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันถือเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะปัญหานี้ได้ส่งผลกระทบต่อหลายฝ่าย มิใช่เฉพาะกับตัวผู้กระทำผิดและกับเหยื่อหรือผู้เสียหายเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมโดยรวม ดังนั้น การนำมาตรการต่าง ๆ มาใช้ปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจึงเป็นการแก้ไขปัญหานั้นได้อีกวิธีหนึ่งเพื่อลดจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดในปัจจุบันนั้นได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดของสำนักสังคมวิทยา 2 สำนัก คือ สำนักดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิก (Classical School) และสำนัก

ปฏิฐานนิยม (Positive School) (เกษรวัรงค์ จิณะแสน, 2542, น. 38-41) ซึ่งมีแนวความคิดดังนี้

1. สำนักดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิก (Classical School) เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 เพื่อต่อต้านกับความป่าเถื่อนและความไม่แน่นอนของระบอบกฎหมายและการลงโทษในสมัยนั้น สำนักนี้เสนอแนวความคิดในการปฏิรูปกฎหมายการลงโทษให้เหมาะสมกับการกระทำผิดให้เกิดความยุติธรรม ตลอดจนเรื่องการอธิบายสาเหตุของการกระทำผิด (สุดสงวน สุธีสร, 2534, น. 4) ผู้นำของสำนัก คือ ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Baccaria) ชาวอิตาลี และเจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) ชาวอังกฤษ

หลักคิดที่สำคัญของ เบ็คคาเรีย จากหนังสือ On Crime and Punishments กล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้ (สุดสงวน สุธีสร, 2546, น. 43)

1) พื้นฐานในการปฏิบัติทางสังคม ควรเป็นไปโดยสอดคล้องกับหลักประโยชน์นิยม (Utilitarian Principle) คือ มองประโยชน์สูงสุดสำหรับมวลชน (The greatest happiness shared by the greatest number)

2) การกำหนดบทลงโทษจากการประกอบอาชญากรรม ควรพิจารณาจากความสูญเสียต่อสังคมเป็นหลัก เพราะพฤติกรรมอาชญากรรมเป็นภัยต่อสังคมโดยรวม

3) การป้องกันอาชญากรรม ควรมีความสำคัญมากกว่าการลงโทษอาชญากร กฎหมายควรเป็นลายลักษณ์อักษร และเผยแพร่ให้เป็นที่ทราบแก่สมาชิกทุกคนในสังคมว่า พฤติกรรมใดควรละเว้น พฤติกรรมใดควรปฏิบัติ โดยกำหนดบทลงโทษและการให้รางวัลอย่างเหมาะสมให้ชัดเจน นอกจากนี้ในแง่ของการป้องกัน สังคมควรมีนักกฎหมายที่มีความสามารถ มีคุณธรรม เพื่อบัญญัติกฎหมายที่เป็นธรรมให้แก่สังคม ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ควรมีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติงานด้วยคุณธรรม จะสามารถลดปัญหาสืบเนื่องจากการใช้กฎหมายได้ นอกจากนี้สังคมควรส่งเสริมคนดีให้ได้ทำงานแก่สังคม และสกัดคนชั่วออกจากระบบ

4) การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่ เบ็คคาเรีย ไม่เห็นด้วย คือ การกล่าวหาในทางลับ และการทรมาน ควรส่งเสริมมนุษยธรรม การพิพากษาคดีควรมีความรวดเร็วแน่นอน และเหมาะสม โดยมีเกณฑ์ที่เป็นธรรม ในแง่ของการลงโทษควรมุ่งเน้นเรื่องการข่มขู่ยับยั้งบุคคลจากการกระทำผิด มิใช่มุ่งเน้นเรื่องการแก้แค้นทดแทนซึ่งเป็นการทำลายล้างกัน ประเด็นเรื่องโทษจำคุกควรนำมาใช้ แต่ต้องพัฒนาและปรับปรุงสภาพเรือนจำให้ถูกสุขลักษณะและมีความมั่นคงปลอดภัย และท้ายสุดเรื่องความหนักหนาของการลงโทษ การลงโทษต่อผู้กระทำผิด ควรทำให้เขารู้สึกสูญเสียมากกว่าได้ประโยชน์ (กำไร) คือเป็นการลงโทษที่เหมาะสมกับโทษที่เขาทำไป

โดย เบ็คคาเรีย ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการลงโทษอย่างเที่ยงธรรมและเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ซึ่งเบ็คคาเรีย กล่าวว่า

...บุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ดังนั้น ไม่ว่าผู้ใดกระทำความผิดในลักษณะเดียวกัน จะต้องรับโทษเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นเพื่อให้บุคคลได้ทราบว่าการกระทำผิดประเภทใดเป็นความผิดและบทลงโทษ ด้วยกฎหมายจำเป็นต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจนเพียงพอที่บุคคลทั่วไปจะเข้าใจได้...

จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสำนักนี้ได้เสนอให้ใช้วิธีการลงโทษในการยับยั้งการกระทำความผิดและเป็นการป้องกันอาชญากรรม โดยมีความเห็นว่ามันมีความสามารถในการใช้เหตุผล สามารถเลือกได้ว่าควรทำอะไรและไม่ควรทำอะไร มนุษย์มีพฤติกรรมเช่นใดนั้น และจะคำนึงถึงประโยชน์หรือผลร้ายที่เขาได้รับจากการกระทำของเขา ดังนั้นกฎหมายจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้งการกระทำผิดของบุคคลก็ต่อเมื่อกฎหมายได้ให้ผลร้ายแก่ผู้ที่กระทำผิดมากกว่าหรือเหมาะสมกับประโยชน์ที่เขาจะได้รับ การบังคับใช้กฎหมายจึงต้องมีความแน่นอนและรวดเร็ว และสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายได้ทุกครั้ง หรือโอกาสที่ถูกลงโทษมีมากกว่าโอกาสที่จะหลุดรอดไปได้ เพื่อให้เกิดความเกรงกลัว แนวความคิดนี้จะเน้นที่การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดทุกรายด้วยวิธีที่รวดเร็วและแน่นอนเหมาะสมกับความผิด เพื่อเป็นการข่มขู่และยับยั้งการกระทำที่เกิดขึ้น ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการป้องกันอาชญากรรมด้วย

2. สำนักปฏิฐานนิยม (Positive School) เป็นสำนักที่เกิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 อิทธิพลของความเจริญทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือหลักเหตุผลและปรัชญาในศตวรรษที่ 18 สำนักนี้ นำโดยนักอาชญาวิทยาอิตาลี 3 ท่าน คือ ซีซาร์ ลอมโบโรโซ (Cesare Lombroso) ราฟาเอล กาโรฟาโล (Raffaello Garofolo) และ เอ็นริโก เฟอรี (Enrico Ferri) ได้เสนอแนวความคิดโดยใช้หลักวิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์สาเหตุในการกระทำผิดและการบังคับใช้กฎหมายว่ากฎหมายจะต้องคำนึงถึงสาเหตุพื้นเพดั้งเดิมของผู้กระทำความผิด เพราะการที่คนจะกระทำความผิดได้นั้นเกิดจากการที่เขาถูกกดดันและบีบคั้นจากแรงกดดันด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพสังคม เช่น เกิดจากการบกพร่องทางพันธุกรรมหรือกายภาพ หรือเกิดจากความยากจน หรือหมดโอกาสทางสังคม เกิดจากความกดดันในจิตใจซึ่งทำให้เขาไม่มีโอกาสใช้เหตุผลพิจารณาถึงผลดีและผลเสียก่อนที่จะกระทำผิด สำนักนี้จึงหันมาศึกษาตัวอาชญากรมากกว่าการศึกษากฎหมาย

ซีซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) คือ บิดาของวิชาอาชญาวิทยาสมัยใหม่ (Modern Criminology) เป็นผู้นำทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) มาใช้จนเป็นที่โด่งดังและยอมรับโดยทั่วไป ลอมโบรโซได้ศึกษาอาชญากรรมโดยนำหลักวิทยาศาสตร์ มาประยุกต์ มีการตั้งสมมติฐานในการศึกษาและเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่กำหนด ในที่นี้เขา ได้กำหนดทหารและนักโทษชาวอิตาลีเป็นประชากรเป้าหมาย การศึกษาได้สรุปลักษณะของ อาชญากร เช่น ศึกษาเกี่ยวกับกะโหลก ขนาดของสมอง ความสูง ความกว้างของช่วงอก ลักษณะรูปร่าง ใบหน้า ลักษณะของขนและผม เป็นต้น สมมติฐานที่ลอมโบรโซกำหนด คือ อาชญากรจะมีลักษณะคล้ายมนุษย์ยุคหิน (Atavistic) มีลักษณะเฉพาะตัว คือ หน้าผากลาดต่ำ โหนกแก้มสูง คิ้วดก จมูกงุ้มคด คางสี่เหลี่ยม มีรอยสักตามตัว สภาพจิตใจของคนกลุ่มนี้ คือ ขาดศีลธรรม ดุร้าย ดื้อรั้น และทนต่อความเจ็บปวด จึงตั้งทฤษฎีตามผลสรุปของสมมติฐานว่า การ มีลักษณะดังกล่าวถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ ทำให้เด็กเกิดมาพร้อมกับลักษณะของอาชญากร “อาชญากรโดยกำเนิด” (Born Criminal) (สุดสงวน สุธีสร, 2546, น. 51) โดยเขาชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของอาชญากรเป็นผลจากการถ่ายทอดทางกายภาพและจิตใจ ซึ่งอาชญากรได้รับจาก บรรพบุรุษ ในขณะที่ ราฟาเอล กาโรฟาโล (Raffaello Garofolo) ศึกษาเรื่อง “อาชญากร ธรรมชาติ” และ กอริง (Goring) ศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังมีภูมิปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป

จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าให้ความสนใจที่จะศึกษา “ตัวอาชญากร” เพราะถือว่ากฎหมายและรัฐเป็นสิ่งสมบูรณ และสิ่งที่ผิดปกติคือตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่ละเมิด กฎหมาย ซึ่งต้องทำการศึกษาว่าทำไมจึงกระทำความผิด มีอะไรเป็น “สาเหตุ” ทั้งนี้ก็เพื่ออบรมแก้ไข ให้ปรับตัวเข้ากับสังคมหรือปฏิบัติตามกฎหมายได้ ซึ่งผลการใช้แนวความคิดนี้ก็คือการหันมาใช้ กฎหมายในลักษณะที่มีการผ่อนปรนต่อผู้กระทำความผิดเป็นราย ๆ ไป โดยคำนึงถึงสาเหตุที่ ผู้กระทำความผิด “ผิดปกติ” ให้กลับเป็น “ปกติ” ดังนั้น การลงโทษผู้กระทำความผิดจึงไม่มุ่งในด้านการข่มขู่ ให้เข็ดหลาบ แต่เป็นการอบรมแก้ไขให้เขาปรับตัวเข้ากับสังคมได้

จากแนวคิดของทั้งสองสำนักข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีแนวความคิดที่ขัดแย้งและตรงกัน ข้ามในเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ และพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งสามารถพิจารณาเห็นถึงความ แตกต่างด้านแนวความคิดของทั้งสองสำนักได้ ดังนี้

ตารางที่ 2.1

เปรียบเทียบแนวความคิดของสำนักดั้งเดิมและสำนักปฏิฐานนิยม

	สำนักดั้งเดิม (Classical School)	สำนักปฏิฐานนิยม (Positive School)
แนวคิด	มนุษย์ทุกคนเป็นผู้กำหนดการกระทำของตนเองด้วยเจตจำนงอิสระ (Free Will) ใช้เหตุผลของตนเองว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร ซึ่งทุกคนแสวงหาความสุขให้ตนเอง หลีกเลียงความเจ็บปวด (avoid pain and seek pleasure) มนุษย์จึงพร้อมที่จะกระทำผิด	มนุษย์ทุกคนเกิดมาเป็นคนดี แต่เหตุที่เขากระทำผิดก็เพราะมีเหตุปัจจัยภายนอก เช่น สภาพร่างกาย จิตใจ หรือสภาพสังคมมาบีบบังคับ กดดันกำหนดให้เขาทำผิด เป็นเจตจำนงกำหนด (Determinism) เขาจะไม่มีโอกาสใช้เหตุผลไตร่ตรองถึงผลเสียผลดีก่อนที่จะทำ
กฎหมาย	ให้ความสำคัญกับตัวบทกฎหมายว่า จะต้องเป็นกฎหมายที่ดี บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน ระบุการลงโทษที่แน่นอน และยังต้องใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วแน่นอน เหมาะสมกับความผิด	ไม่ให้ความสำคัญกับตัวบทกฎหมายมากนัก แต่จะเน้นที่ตัวอาชญากรมากกว่าว่าทำไมเขาจึงกระทำผิดโดยพิจารณาเป็นราย ๆ ไป เพราะแต่ละคนมีสาเหตุในการกระทำผิดไม่เหมือนกัน
วิธีการศึกษา	ใช้หลักปรัชญา หลักศีลธรรม	ใช้หลักวิทยาศาสตร์
ตัวผู้กระทำผิด	มองว่าผู้กระทำผิดได้ใช้เหตุผลของตนเองอย่างอิสระ แล้วตัดสินใจกระทำผิดเอง	มองว่าผู้กระทำผิดเป็นผู้ป่วย ทำผิดเพราะมีเหตุปัจจัยภายนอกบีบบังคับ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

	สำนักดั้งเดิม (Classical School)	สำนักปฏิรูปนิยม (Positive School)
การลงโทษ	การลงโทษต้องมีความเสมอภาคกัน กล่าวคือ ผู้กระทำผิดอย่างเดียวกัน จะต้องได้รับโทษเท่ากัน (equal punishment for equal crime) และการลงโทษต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วแน่นอน โทษนั้นต้องเหมาะสมกับความผิดที่ทำความผิดไป (let the punishment fit the crime)	การลงโทษไม่แน่นอนตายตัว ต้องพิจารณาจากสภาพปัจจัยในการทำความผิดของแต่ละบุคคล เช่น อายุ เพศ สภาพแวดล้อม บุคคลที่กระทำผิดอย่างเดียวกันจึงอาจได้รับโทษต่างกัน
วัตถุประสงค์ในการลงโทษ	การลงโทษเป็นไปเพื่อการข่มขู่ยับยั้งมิให้คนกระทำผิด และมีให้ผู้กระทำผิดแล้วมาทำผิดซ้ำอีก	การลงโทษเป็นไปเพื่อการอบรมแก้ไข ผู้กระทำความผิดให้ปรับตัวกลับเข้าสู่สังคมได้โดยใช้หลัก B.B.B (bring, back, beast)

ที่มา: สุดสงวน สุธีสร, 2546, น. 50-51

จากแนวความคิดของสำนักทั้งสองได้เข้ามามีผลต่อการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดมาถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถศึกษาได้จากการเปรียบเทียบอิทธิพลของสองสำนักแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2

เปรียบเทียบอิทธิพลแนวความคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด

อิทธิพลของสำนักคลาสสิก (เน้นการข่มขู่ยับยั้ง)	อิทธิพลของสำนักปฏิฐานนิยม (เน้นการอบรมแก้ไข)
ตำรวจ	การคุมประพฤติของศาล
อัยการ	ศาลเยาวชนและครอบครัว
ศาล	ราชทัณฑ์ (พักการลงโทษ ลดวันต้องโทษ
ราชทัณฑ์ (เรือนจำ)	พักการชก)

จะเห็นได้ว่า สำนักปฏิฐานนิยมมีแนวความคิดเน้นที่เรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเป็นราย ๆ ไปตามความเหมาะสม และเด่นชัดมากในเรื่องการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยเฉพาะให้ความสำคัญในการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งมีหลักการเน้นในเรื่องการให้ความคุ้มครองแก้ไขเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล เพื่อให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีมากกว่าการมุ่งปราบปรามและลงโทษเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ซึ่งเป็นแนวทางการแก้ไขที่เด็กและเยาวชนเหล่านั้นอาจกลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก

ความหมายการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ปัญหาเรื่องเด็กกระทำผิด เด็กเกเร หรือเด็กอันธพาลนั้น เป็นปัญหาที่ทุกประเทศประสบอยู่ สาเหตุส่วนใหญ่มักจะคล้ายคลึงกัน เมื่อเด็กกระทำผิดก็จะได้รับวิธีการพิจารณาพิพากษาตามวิธีการของศาลเด็กและเยาวชน จุดมุ่งหมายเพื่อแยกการกระทำผิดระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ เพื่อเป็นการตัดโอกาสในการถ่ายทอดการกระทำผิด จากความคิดดังกล่าวจึงควรทราบความหมายของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนซึ่งมีความแตกต่างจากการกระทำผิดของผู้ใหญ่ โดยมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Robinson (อ้างถึงใน ศรีหัทธยา ชูสุวรรณ, 2524, น. 16) ได้กล่าวว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจัดเป็นประเภทหนึ่งของอาชญากรรม ซึ่งแสดงถึงการคุกคามขั้นต้นต่อระเบียบทางสังคมและกระตุ้นความสนใจต่อสาธารณชน ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เชื่อว่าผู้กระทำผิด (Delinquency) ในวันนี้จะกลายเป็นอาชญากร (Criminal) ในอนาคต

Krisberg และ Austin (อ้างถึงใน วารุณี ภูมิสินสิทธิ์, 2531, น. 21) กล่าวว่า ส่วนใหญ่แล้วพฤติกรรมใดที่ถูกละเลยหรือไม่ดีสำหรับเด็กและเยาวชนหรือไม่เป็นไปตามบรรทัดฐาน ค่านิยมของสังคมจะถือว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนทั้งสิ้น

Bernard (อ้างถึงใน เกษวรางค์ จินะแสน, 2542, น. 13) ได้อธิบายว่าแต่ละบุคคล มักจะใช้คำว่า (Juvenile Delinquency) ในความหมายที่ต่างกันออกไป พ่อแม่ที่มีลูกติดรั้นก็ อาจจะวิตกไปว่าบุตรของตนกำลังจะเป็นผู้กระทำผิด หรือผู้ใหญ่บางคนคิดว่าเด็กชายหรือ เด็กหญิงที่แต่งตัวไม่สุภาพ ไว้ทรงผมแปลก ๆ หรือพูดจาด้วยภาษาแสลง เป็นผู้กระทำผิด โดยเฉพาะมีผู้ใหญ่อีกหลาย ๆ คนมักจะเรียกเด็กชายหรือเยาวชนชายหญิงว่าเป็นผู้กระทำผิด เช่นเดียวกับเรียกใครคนใดคนหนึ่งอย่างหายากในช่วงหนึ่งของความโกรธ สิ่งนั้นนอกจากจะเป็น ความผิดพลาดแล้ว ยังไม่เป็นธรรมอย่างยิ่งอีกด้วย มันจะยุติธรรมถ้าจะกล่าวว่าเยาวชนผู้กระทำ ผิด คือ เด็กหรือเยาวชนชายหญิงที่ละเมิดกฎหมายไม่ว่าจะถูกจับหรือถูกลงโทษในข้อหาละเมิด กฎหมายหรือไม่ก็ตาม และยังคงจะยุติธรรมมากขึ้น ถ้ากล่าวว่าเด็กหรือเยาวชนชายหญิงนั้น เมื่อ ละเมิดกฎหมายครั้งหนึ่งแล้วก็ได้หมายความว่าถูกตีตราให้เป็นผู้กระทำผิดไปจนตลอดชีวิต ซึ่ง Bernard ได้ให้คำนิยามว่าเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด คือ เด็กหรือเยาวชนชาย หญิง ที่ ศาลได้พิพากษาและพบความผิดว่าได้กระทำการละเมิดพระราชบัญญัติของประเทศ ของรัฐ หรือของ ท้องถิ่น เขาอาจถูกจับโดยตำรวจ หรือถูกส่งไปศาลโดยพ่อแม่ หรือโรงเรียน

ประธาน วัฒนวาณิชย์ (2530, น. 7-8) อธิบายว่า คำว่า การกระทำความผิด (Delinquency) โดยพื้นฐานมีลักษณะคล้ายคลึงกับการประกอบอาชญากรรม (Criminality) ทั้ง สองคำนี้มีความสัมพันธ์กันระหว่างอำนาจของรัฐในการบัญญัติกฎหมาย เพื่อควบคุมความ ประพฤติที่เป็นอันตรายต่อสังคม เพียงแต่การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (Juvenile Delinquency) ใช้สถานะอายุบุคคลเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาลงโทษ เด็กและเยาวชนยังไม่มี ความรู้สึกรับผิดชอบเหมือนผู้ใหญ่ ยังไม่รู้จักแยกแยะระหว่างความดีกับความชั่ว ความถูกกับ ความผิดเช่นผู้ใหญ่ ด้วยเหตุนี้การกระทำผิดฐานฆ่าคนตายของเยาวชนอายุ 15 ปี กับชายอายุ 40 ปี จึงมีวิธีการปฏิบัติตามกฎหมายที่แตกต่างกัน เริ่มตั้งแต่การสืบสวน การพิจารณาคดี และ การลงโทษผู้กระทำความผิด เช่น เยาวชนผู้กระทำผิดอาจส่งตัวไปสถานฝึกอบรม หรือสถานกักกัน แต่ผู้ใหญ่อาจต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือประหารชีวิต

ประชุมพร สังข์ทอง (2546, น. 6) ได้ให้ความหมายของการกระทำผิดของเด็กและ เยาวชนไว้ว่า หมายถึง การกระทำของเด็กและเยาวชนซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด ซึ่ง จะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ 2 อย่าง คือ เกณฑ์อายุเป็นเด็กหรือเยาวชน และเกณฑ์การกระทำผิด

ได้แก่ การกระทำผิดที่ให้โทษทางอาญาและการกระทำที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นการกระทำผิดของเด็กโดยเฉพาะ ในกรณีที่เกิดถึงเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำผิดอาญา หมายถึง เด็กหรือเยาวชนใดที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดอาญา ตามนัยมาตรา 8(1) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

เสรีณ ปุณณะหิตานนท์ (2523, น. 88-89) ได้กล่าวว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน หมายถึง พฤติกรรมที่ขัดแย้งกับความต้องการในค่านิยมของวัฒนธรรมที่ครอบงำวิถีชีวิตของเยาวชน นั่นก็คือ พฤติกรรมที่ฝ่าฝืนค่านิยมหลัก ซึ่งเป็นระบบที่ก่อรูปลักษณะนิสัยใจคอของเยาวชน แม้ว่ากฎหมายบางอย่างไม่ได้ฝังรากลึกลงในจารีตประเพณีของสังคม แต่ก็ปรากฏว่าจารีตประเพณีหลายอย่างได้ถูกนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการบัญญัติกฎหมาย ดังนั้น การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนจึงมีความหมายในทางพฤติกรรมบางรูปแบบที่ขัดแย้งหรือต่อต้านสังคม ทำให้เกิดการเสียระเบียบทั้งในทางสังคมและตัวบุคคล และมีนัยความหมายครอบคลุมไปถึงผลของการใช้ค่านิยมวินิจฉัยความประพฤติว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา หรือไม่พึงปรารถนา ภายในกรอบของบรรทัดฐานและกฎหมายของสังคมด้วย เป็นความประพฤติที่มักจะมีผลกระทบต่อกันไปในทางที่เสียหาย ถึงแม้ว่าบุคคลซึ่งเป็นผู้เยาว์อาจจะได้รับความกระทบกระเทือนจากการกระทำของตนเอง แต่ก็ไม่สามารถหักล้างข้อเท็จจริงที่ว่า พฤติกรรมใดมีผลกระทบต่อกลุ่มไปในทางที่ไม่ดี พฤติกรรมนั้นก็มักจะถือว่าเป็นการต่อต้านสังคม

สุชา จันทรเอก (2533, น. 2) ได้อธิบายไว้ดังนี้ว่า “การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Juvenile Delinquency” ซึ่งได้มีการแปลไว้เป็นภาษาไทยที่แตกต่างกัน ในอดีตใช้คำว่า “ยุวอาชญากร” แต่ปัจจุบันใช้คำว่า “การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน” หรือบางคนใช้คำว่า “เด็กเกเร”

ประเทือง ธนิยผล (2538, น. 122) กล่าวว่า ในทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาถือว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้นเป็นเพราะหลงผิดไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือด้วยความเป็นผู้เบาปัญญาและอ่อนแอทางจิตใจ ซึ่งอาจกล่อมเกล่าให้กลับตัวเป็นคนดีได้ จึงไม่ควรใช้วิธีปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงอาชญากร เพราะถ้าทำเช่นนั้นก็จะเท่ากับผลักดันให้เขายิ่งถดถอยลึกลงไปสู่ทางชั่วร้ายจนไม่สามารถกลับตัวได้ เมื่อเติบโตขึ้นก็จะกลายเป็นอาชญากรที่มีสันดานชั่วร้ายไปจริง ๆ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 บัญญัติว่า “เด็กอายุกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ” มาตรา 75 บัญญัติว่า “ผู้ใดอายุกว่าสิบสี่ปี แต่ยังไม่เกินสิบเจ็ดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้ศาล

พิจารณาถึงความรับผิดชอบและสิ่งอื่นที่ปวงเกี่ยวกับผู้ นั้น ในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษผู้ นั้นหรือไม่...”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 บัญญัติว่า “เมื่อมีอายุสิบปีบริบูรณ์บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ...” อย่างไรก็ตามบุคคลอาจจะพ้นจากการเป็นผู้เยาว์ได้ หากทำการสมรสก่อนอายุสิบปี กล่าวคือ เมื่อมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์หรือตามอายุที่ศาลอนุญาตให้ทำการสมรสไว้ก่อน

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 4 ได้กำหนดความหมายของคำว่าเด็กและเยาวชนไว้ ดังนี้

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์

“เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

ตามกฎหมายไทยได้ระบุอายุของเด็กที่สามารถรับผิดชอบทางอาญาไว้ คือ 7 ปีบริบูรณ์ เด็กที่อายุต่ำกว่านี้จะไม่มีความผิดทางอาญา เนื่องจากถือว่าเด็กยังไม่มีวุฒิภาวะ ไม่สามารถรู้พิจารณาได้ว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ดังนั้น ถ้าเด็กหรือเยาวชนอายุตั้งแต่ 7-18 ปี กระทำความผิดตามกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่กำหนดว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พระราชบัญญัติอาวุธปืน พวกเขาจะต้องได้รับโทษทางอาญา แต่เนื่องจากรัฐบาลถือว่าบุคคลที่มีอายุ 7-18 ปี ยังเป็นผู้เยาว์ ดังนั้นจึงปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดแตกต่างจากผู้ใหญ่ที่เป็นผู้กระทำความผิด โดยให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นขึ้นศาลเยาวชนและครอบครัวแทนการขึ้นศาลผู้ใหญ่

จากแนวความคิดและการกำหนดการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 อาจสรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด หมายถึง เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นความผิด โดยเด็กที่กระทำความผิดคือบุคคลที่อายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ และเยาวชนที่กระทำความผิดคือบุคคลอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

แนวทางการศึกษาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ประธาน วัฒนวาณิชย์ (2530, น. 2-5) ได้แบ่งแนวทางการศึกษาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนออกเป็น 4 แนวทาง ดังนี้

1. แนวทางกฎหมาย มีผู้เห็นว่าการศึกษาความผิดของเด็กและเยาวชนควรใช้กฎหมายเป็นหลัก เพราะความผิดและโทษสามารถกำหนดได้อย่างแน่นอน นักกฎหมายจึงมักจะ

เรียกร้องให้ดำเนินคดีผู้กระทำผิดโดยการกล่าวหาและข้อกล่าวหาจะต้องใช้ถ้อยคำทางกฎหมายที่รัดกุม การพิสูจน์ความผิดก็ต้องเป็นไปตามหลักกฎหมาย และการลงโทษนั้นจะต้องกระทำโดยปราศจากข้อสงสัยในพยานหลักฐานทั้งปวง และในประการสุดท้ายให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามขั้นตอนในกฎหมาย ส่วนปัญหาสาเหตุการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน นักกฎหมายมักจะให้ความสำคัญน้อย ทั้งนี้เพราะ “การกระทำ” มิใช่ “ผู้กระทำ” เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการพิจารณาคดีถึงแม้ว่าจะได้มีการแยกระบบพฤติกรรมของเด็กออกจากผู้ใหญ่อย่างเป็นทางการ อันนับได้ว่าเป็นผลงานที่สำคัญของนักกฎหมายในตอนปลายศตวรรษที่ 19 ที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง แต่แนวทางของกฎหมายที่ใช้ในการแก้ปัญหาคriminalization ของเด็กและเยาวชนก็ยังเป็นเรื่องที่เป็นพิธีการและเป็นทางการมากเกินไป ทั้งนี้จะเห็นได้จากผลสะท้อนจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการพิจารณาคดี ซึ่งผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับหลักของกฎหมายซึ่งกล่าวว่า เมื่อไม่มีกฎหมายย่อมไม่มีความผิด (Nullum crimen sine lege) ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายส่วนมากมีแนวโน้มที่จะพิจารณาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเกือบจะเป็นลักษณะของการกระทำผิดอาญาโดยสิ้นเชิง ทศนคติดังกล่าวนี้มีความแตกต่างอย่างมากจากความเข้าใจปัญหาการกระทำความผิดของเด็กตามแนวคิดของปรัชญากฎหมาย

2. แนวทางสวัสดิภาพสังคม นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา และจิตแพทย์ มีแนวความคิดในการศึกษาปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดแตกต่างจากนักกฎหมาย โดยแนวทางการศึกษาทางด้านสวัสดิภาพสังคมจะเน้นหนักในเรื่องมนุษยธรรมที่มีต่อบุคคลโดยมีความคิดพื้นฐานว่า การกระทำผิดเป็นอาการที่แสดงให้เห็นว่าภูมิหลังในการปรับตัวของบุคคลทางสังคมที่บกพร่องหรือผิดพลาด การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้นเป็นเพียงปัญหาหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพสังคมโดยทั่วไป โดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้ ผู้ที่ยึดถือแนวทางนี้เชื่อว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาจปรับตัวเสียใหม่ เพื่อให้มีชีวิตอยู่ในสังคมได้แทนที่จะแก้ไของค์กรทางสังคม

นอกจากนี้โครงการและแผนงานทางด้านสวัสดิภาพสังคมจะมีลักษณะแตกต่างกันไป โดยเน้นการให้ความช่วยเหลือบุคคลและกลุ่มบุคคล เพื่อส่งเสริมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีภายใต้ความต้องการของครอบครัวและมาตรฐานของชุมชน เช่น นักสังคมสงเคราะห์อาจช่วยเหลือให้เด็กวัยรุ่นปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ความประพฤติที่สังคมยอมรับ รวมทั้งเสริมสร้างทัศนคติที่ดีและมีแบบแผนความประพฤติที่ไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย เป็นต้น

3. แนวทางจิตวิทยา แนวทางศึกษาด้านจิตวิทยามีลักษณะคล้ายคลึงกับแนวทางสวัสดิภาพสังคม ซึ่งพิจารณาการกระทำความผิดของเด็กในแง่มุมที่กว้าง ถึงแม้ว่าแนวทางนี้จะ

ไม่ละทิ้งในเรื่องพลังทางสังคม (Social Force) แต่ก็สนใจและพินิจพิเคราะห์ในเรื่องการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลอย่างมาก โดยมีสมมติฐานว่า ความไม่สมบูรณ์และความบกพร่องทางกายภาพและการพัฒนาอารมณ์ที่ไม่มั่นคงจะเป็นผลให้จิตใจบกพร่อง และก่อให้เกิดความประพฤติต่อต้านสังคม (Antisocial) หรือการกระทำความผิด แนวทางศึกษาทางจิตวิทยาสันนิษฐานว่า การดิ้นรนภายในจิตใจของบุคคลจะเริ่มต้นขึ้นในระยะแรกของชีวิต แรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพที่บกพร่องจะมีส่วนทำให้บุคคลกระทำความผิด ความผิดทางอารมณ์ของเด็กอาจนำไปสู่ความประพฤติฝ่าฝืนกฎหมาย เช่นเดียวกับการไม่เคารพเชื้อพังบิดามารดา ฝ่าฝืนระเบียบวินัยหรือการกระทำผิดร้ายแรง ถึงแม้ว่านักวิชาการทางจิตวิทยาจะมีความคิดเห็นแตกต่างกัน และมีแนวทางศึกษาที่ไม่เหมือนกันหมด แต่ทุกคนยอมรับว่าทฤษฎีซึ่งกล่าวว่าการปรับตัวไม่ดี (Maladjustment) ซึ่งมีสาเหตุจากการบกพร่องทางบุคลิกภาพ (Personality Disorder) เป็นวิธีอธิบายการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนที่ดีที่สุด

ดังนั้น การพัฒนาของเด็กทั้งหมดเริ่มตั้งแต่วัยเยาว์เป็นต้นมา จะต้องได้รับการตรวจวิเคราะห์อย่างละเอียดถ้าหากจะค้นหาความบกพร่องของบุคลิกภาพและนำไปสู่การแก้ไขบำบัดต่อไป

4. แนวทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยามีแนวทางการศึกษาปัญหาเด็กและเยาวชนที่แตกต่างจากแนวทางอื่น เพราะนักสังคมวิทยาพยายามที่จะรวมหรือประสานแนวทางอื่น ๆ เข้าด้วยกัน ผู้กระทำความผิดจะได้รับการพิจารณาภายในกลุ่มวัฒนธรรมของเขา นักสังคมวิทยาอ้างว่าเราสามารถที่จะศึกษาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนให้เข้าใจได้ด้วยการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่รอบตัวบุคคล การศึกษาเรื่องอาชญากรรมและการกระทำความผิดจึงไม่สามารถแยกบุคคลออกจากบรรทัดฐานความประพฤติของสังคมได้ ความสัมพันธ์ของเด็กและเยาวชนที่มีต่อกลุ่มและต่อสมาชิกอื่น ๆ ภายในกลุ่มของเขา รวมทั้งโครงสร้างในสังคมที่เขาอาศัยอยู่ย่อมจะมีความสำคัญมาก แนวทางการศึกษาทางสังคมวิทยาอาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางที่มีผู้สนใจศึกษามากที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษ

ปรัชญาการลงโทษ

ประเทือง ธนิยผล (2545, น. 126-128) กล่าวว่า เรื่องการลงโทษถือเป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในสมัยโบราณ ซึ่งยังไม่มีหลักเกณฑ์กลางที่ให้สังคมยอมรับถือปฏิบัติ

การลงโทษจึงเป็นเรื่องของการแก้แค้นตอบแทนระหว่างคู่กรณีและพรรคพวกของคู่กรณี หากฝ่ายผู้ถูกทำร้ายอ่อนแอกว่าก็จะเลิกทำเรื่องราวก็ยุติไปเอง แต่หาผู้ถูกทำร้ายหรือผู้เสียหายไม่ยอมเลิกทำก็จะเป็นการแก้แค้นจองเวรกันยาวนาน

ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีการปกครองที่ดีมีแบบแผน สังคมมีระเบียบกฎเกณฑ์ มีข้อห้ามที่มีประสิทธิภาพ รัฐก็ยื่นมือเข้ามาไกล่เกลี่ยตัดสินความเพื่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้น และเป็นการยุติการแก้แค้นกันเอง โดยถือว่าผู้กระทำความผิดก่ออาชญากรรมขึ้นนั้นมิได้ทำความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเท่านั้น แต่ยังทำความเสียหาย ทำลายความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และสังคมส่วนรวมอีกด้วย จึงต้องเป็นหน้าที่ของฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาปราบปรามจับกุมและตัดสินลงโทษดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดเพื่อให้สังคมปลอดภัย

ส่วนวิธีการลงโทษก็จะใช้มาตรการที่รุนแรง เพื่อเป็นการข่มขู่ทำให้หวาดกลัวและเข็ดหลาบไม่ถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งถือเป็นแนวความคิดในการลงโทษที่ถือปฏิบัติตลอดมา จนในศตวรรษที่ 18 จึงได้มีการตื่นตัวเรียกร้องให้มีการปรับปรุงวิธีการลงโทษให้ยุติธรรมและเหมาะสมกับการกระทำความผิด โดยมีนักอาชญาวิทยาหลายท่านได้เสนอแนวคิดในการลงโทษไว้มากมาย อันเป็นรากฐานที่นำมาสู่แนวคิดและวิธีการลงโทษที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งพอสรุปแนวคิดในการลงโทษที่สำคัญ ได้แก่

แนวคิดในเรื่องการลงโทษของเบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria อ้างถึงใน ธรรมนูญฯ, 2518, น. 3-4) สามารถสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการลงโทษจะต้องไม่ใช่เพื่อการแก้แค้น การกำหนดโทษสำหรับความผิดแต่ละประเภทต้องเหมาะสมตามลักษณะความผิด ลักษณะหรือประเภทของโทษ รวมทั้งความหนักเบาของโทษ ควรจะต้องกำหนดไว้อย่างแน่นอนตายตัว ถือหลักการเสมอภาคเท่าเทียมกัน และควรพิจารณาโทษและดำเนินการลงโทษอย่างเปิดเผย

แนวคิดในเรื่องการลงโทษของเจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham อ้างถึงใน ประเทือง ธนิยผล, 2545, น. 127) สามารถสรุปได้ว่า การกำหนดโทษควรให้สอดคล้องกับความผิด คือให้ผู้กระทำความผิดควรได้รับการลงโทษที่ทำให้เขาทุกข์ทรมานมากกว่าผลแห่งความพอใจที่เขาจะได้รับในการกระทำผิดอันจะทำให้คนทั่วไปไม่อยากจะกระทำผิด เพราะไม่คุ้มกับการที่จะได้รับโทษ โดยให้ถือหลักที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเข็ดหลาบ และให้ผู้อื่นเกรงกลัวไม่กล้าเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งเป็นการป้องกันไปในตัว โดยการกำหนดโทษในความผิดแต่ละประเภทยานั้นไม่ควรกำหนดแน่นอนตายตัวในทุกกรณี ควรให้ศาลพิจารณาให้เหมาะสมเป็นราย ๆ ไป และวิธีการ

ลงโทษผู้กระทำความผิดก็ควรที่จะทำอย่างเปิดเผย เพื่อให้ผู้อื่นเห็นและเกรงกลัวไม่กล้าจะกระทำความผิดด้วย

อย่างไรก็ตาม แนวคิดของเบ็คคาเรีย และ เบ็นแธม ก็ได้รับการยอมรับในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ต่อมาก็ได้มีผู้คัดค้านแนวคิดดังกล่าวที่เน้นแต่เรื่อง “การกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด” มาสู่แนวความคิดใหม่ที่ว่าเหมาะสม รัตกุม และยุติธรรมยิ่งขึ้น คือ การ “กำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิด” ซึ่งตามแนวคิดใหม่นี้จะพิจารณาลงโทษเฉพาะกรณีเป็นราย ๆ ไป นักอาชญวิทยาที่มีแนวคิดในลักษณะนี้ ได้แก่

ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso, 1835-1909) เห็นว่า อาชญากรนั้นมีอยู่หลายประเภทแตกต่างกัน ฉะนั้น การลงโทษอาชญากรแต่ละประเภท จึงไม่ควรใช้วิธีเดียวกัน แม้จะได้กระทำความผิดอย่างเดียวกันก็ตาม

เฟอริ (Enrico Ferri, 1856-1929) นักอาชญวิทยาชาวอิตาลีเห็นว่าการกำหนดโทษควรพิจารณาถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีผลให้อาชญากรกระทำความผิดด้วย และการลงโทษควรมุ่งที่จะให้เกิดผลดีในการแก้ไขสาเหตุของอาชญากรรมโดยให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดี

เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim, 1858-1917) เห็นว่า ในการควบคุมสังคมมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการลงโทษเพื่อป้องกันพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม และเรียกการกระทำที่ต้องถูกลงโทษว่า “อาชญากรรม”

ต่อมาแนวคิดในการลงโทษของนักอาชญวิทยาในปัจจุบัน ก็ได้เปลี่ยนจากแนวความคิดเดิมมาสู่แนวคิดที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการลงโทษ คือ ความสงบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของสังคม ตลอดจนมุ่งเน้นในการอบรมแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดี และใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

วัตถุประสงค์ในการลงโทษ

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในสังคม สังคมจะต้องหาวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งในการจัดการกับผู้กระทำความผิดที่จะเกิดต่อกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น เพราะหากสังคมไม่จัดการกับคนที่กระทำความผิด เท่ากับว่าสังคมยอมรับการกระทำความผิดดังกล่าว แต่การที่สังคมจะจัดการกับคนที่ทำผิดอย่างไรมัน ขึ้นอยู่กับความเชื่อของสังคมในแต่ละยุคที่เกี่ยวกับสาเหตุการกระทำความผิด และเหตุผลที่จะต้องจัดการกับคนที่กระทำความผิด ซึ่งจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสังคมแต่ละยุคสมัยนั้น มีจุดเน้นในวัตถุประสงค์และวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้จาก วิธีการลงโทษที่มีมาแต่เดิมนั้น มักจะ

ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในลักษณะที่โหดร้าย เป็นการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิด และในขณะเดียวกันก็เป็นการข่มขู่ผู้อื่นให้เกรงกลัวต่อโทษทัณฑ์ไม่กล้ากระทำความผิด ส่วนวัตถุประสงค์การลงโทษในปัจจุบันนั้น เห็นว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดนั้นสมควรใช้การลงโทษซึ่งถือว่าเป็นความรุนแรง แก้แค้น ผู้กระทำความผิดอาจไม่สามารถปรับตัวเองเมื่อพ้นผิดให้กลับเข้าสู่สังคมได้อีก ฉะนั้น การลงโทษในปัจจุบันจึงได้เน้นหนักไปในทางป้องกันภัยทางสังคม ประกอบกับการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับประพฤติตนเป็นคนดี

อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้นในยุคต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน เป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่แพร่หลายที่สุด โดยมีมาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็นสังคมป่าเถื่อน มีรูปแบบการลงโทษที่รุนแรง ในลักษณะทารุณโหดร้ายและนิยมการลงโทษประหารชีวิต หรือกระทำการทรมานผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรง เป็นต้นว่า กำหนดโทษประหารชีวิตผู้ลักขโมยสิ่งของหรือทรัพย์สินจากที่อยู่อาศัยของผู้อื่น หรือตามวัดวาอาราม การตัดอวัยวะ การเฆี่ยนตี การทรมาน

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนี้ มีแนวความคิดซึ่งได้พัฒนามาจากหลักปรัชญาพื้นฐานที่ว่า อาชญากรรมเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น จึงสมควรที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนให้สาสมกับอาชญากรรมที่ตนได้ก่อขึ้น เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงผลกรรมที่ได้กระทำต่อบุคคลอื่น (ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, น. 56) กล่าวคือ เมื่อบุคคลใดได้กระทำความผิดหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนก็ควรที่จะต้องได้รับผลตอบแทนในการกระทำนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สาสมแก่ผลจากการกระทำของตน ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นนั้นได้รับผลร้ายด้วยเช่นกัน ถือเป็นการลงโทษที่ชดเชยและให้สาสมกับความผิดเพื่อให้เกิดความยุติธรรม จนเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (An eye for an eye, a tooth for a tooth)

แต่ปัจจุบันการลงโทษโดยถือหลักการแก้แค้นทดแทน ได้วิวัฒนาการไปตามแนวความคิดทางอาญาวิทยาสสมัยใหม่ คือ การลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่ชอบธรรมนั้นจะต้องเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมกับความหนักเบาแห่งการกระทำความผิด เป็นต้นว่า การกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดระหว่างความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนากับความผิดฐานฆ่าคนตายโดยประมาท ก็ย่อมจะแตกต่างกัน จึงได้หลีกเลี่ยงหรือเลิกใช้วิธีการที่ทารุณโหดร้าย การทรมาน

ร่างกาย และหันมาใช้โทษจำคุกแทน ซึ่งจะมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของการกระทำความผิด

2. การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)

การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งนี้ เป็นรูปแบบการลงโทษที่ได้เริ่มวิวัฒนาการในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 อันถือได้ว่าเป็นก้าวใหม่แห่งการพัฒนาระบบการลงโทษครั้งสำคัญในยุโรป เป้าหมายหลักของการลงโทษเป็นไปเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัว เช็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก และเพื่อแสดงให้บุคคลทั่วไปได้เห็นว่า การกระทำความผิดนั้น ย่อมต้องได้รับการลงโทษเสมอ ซึ่งนับว่าเป็นการข่มขู่หรือปรามบุคคลทั่วไปมิให้ก่ออาชญากรรมขึ้นในสังคม (ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, น. 59-60)

สุดสงวน สุธีสร (2546, น. 145) กล่าวถึงการข่มขู่ยับยั้งว่ามีอยู่ 2 แบบ คือ

1) การข่มขู่ทั่วไป (general deterrence) โดยใช้ผู้กระทำความผิดเป็นตัวอย่างสำหรับคนอื่นในสังคมที่อยากทำผิด เป็นการเตือนคนในสังคมไม่ให้ทำผิด เพราะถ้าทำผิดจะถูกลงโทษรุนแรง

2) การข่มขู่เฉพาะราย (specific deterrence) สำหรับผู้กระทำความผิดโดยตรง ให้เกิดความเช็ดหลาบ และจดจำว่าพฤติกรรมที่ทำผิดได้รับผลของการกระทำอย่างไร เป็นการข่มขู่ยับยั้งไม่ให้เขากระทำความผิดอีกในอนาคตเพื่อการสกัดการกระทำความผิดซ้ำ จะทำให้สังคมปลอดภัยได้

แนวความคิดของวัตถุประสงค์ของการลงโทษนี้เชื่อว่า การกระทำความผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอย่างอ่อนแอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุผล และมีเจตจำนงอิสระที่จะเลือกหรือไม่เลือกทำอะไรก็ได้ โดยเลือกทำสิ่งที่จะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์และความพึงพอใจ แต่ไม่เลือกทำสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์และเจ็บปวด ดังนั้นมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การกระทำความผิดจึงเกิดจากการเลือกกระทำของเขาเอง เนื่องจากเห็นว่าได้ประโยชน์มากกว่าจึงกล้าเสี่ยงที่จะกระทำความผิด การลงโทษจึงควรมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำความผิด โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการกระทำความผิดก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดีเลย เมื่อมนุษย์ได้รับความเจ็บปวดจากการกระทำผิดมากกว่าการได้รับความพึงพอใจแล้ว เขาก็จะหลีกเลี่ยงไม่กระทำความผิดอีก

3. การลงโทษเพื่อป้องกันสังคมหรือตัดโอกาสกระทำความผิด (Protection of Society or Incapacitation)

การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด เป็นรูปแบบการลงโทษที่จำกัดขอบเขตการเคลื่อนไหว หรือเป็นการกระทำร้ายต่อเนื้อตัวร่างกาย เพื่อมุ่งประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถกระทำความผิดหรือประทุษร้ายต่อสังคมได้อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการป้องกันสังคมหรือเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดนี้ มีหลักการว่า อาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะทำผิด การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกับวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง คือ เพื่อป้องกันอาชญากรรม แต่แตกต่างกันตรงหลักการ กล่าวคือ การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งนั้น มุ่งให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก ส่วนการลงโทษเพื่อการตัดโอกาสมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยการให้หมดโอกาสที่จะกระทำผิดขึ้นได้ ซึ่งวิธีการที่จะขจัดผู้กระทำความผิดอาจกระทำได้โดยการเนรเทศเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากร โดยการกักอาชญากรไปอยู่ที่อื่นเพื่อให้สังคมปลอดภัย การประหารชีวิต หรือการตัดอวัยวะ เพื่อเป็นการตัดโอกาสผู้กระทำความผิดในการประกอบอาชญากรรม เช่น ตัดมือพวกลักขโมย ทำให้หมดโอกาสลักขโมยอีกต่อไป การลงตราประทับหรือประจานผู้กระทำความผิด รวมตลอดถึงการลงโทษจำคุกเพื่อกีดกันควบคุมผู้กระทำความผิดให้ออกจากสังคมตลอดระยะเวลาที่ถูกลงโทษอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลงโทษจำคุกในระยะเวลานาน ๆ ต่อผู้กระทำความผิดติดนิสัย (Habitual Criminal) และผู้กระทำความผิดโรคจิตเรื้อรัง (Mentally Deficient Offenders) ซึ่งทั้งสองประการนี้ เป็นมาตรการที่นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลีย หรือระบบการราชทัณฑ์ก้าวหน้าในนานาอารยประเทศ มักจะนิยมใช้ทัณฑสถานป้องกันสังคม (Preventive Detention) ดำเนินการควบคุมและบำบัดรักษาผู้กระทำความผิด “ในระบบปฏิบัติการทวิ” (A Dual-track System) โดยในขั้นตอนแรกจะดำเนินการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปควบคุม และลงโทษในเรือนจำทั่วไปก่อน หลังจากนั้น หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดได้ประพฤติตนดีขึ้นแล้ว ก็จะถูกส่งตัวไปควบคุม ณ ทัณฑสถานป้องกันสังคม ซึ่งมีมาตรการปฏิบัติเกื้อกูลให้ผู้กระทำความผิดกลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดีได้เร็วยิ่งขึ้นต่อไป (ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, น. 66)

สำหรับกรณีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโรคจิตเรื้อรัง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากผู้กระทำความผิดร้ายแรงอื่น ๆ ในปัจจุบัน นานาอารยประเทศมักจะนิยมส่งตัวผู้กระทำความผิดดังกล่าวไปควบคุมและกำหนดเงื่อนไขปฏิบัติ ณ สถานพยาบาลหรือทัณฑสถานโรคจิต ซึ่งจัดขึ้นเพื่อการนี้โดยเฉพาะ จนกว่าอาการโรคจิตเรื้อรังจะบรรเทาลง ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในด้านการป้องกันสังคม และการบำบัดรักษาผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ (ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, น. 67)

ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมพยายามใช้รูปแบบหลากหลายในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด การตัดโอกาสจากสังคมเชิงรุก คือ การนำวิธีควบคุมทางชุมชน (community-based controls) มาใช้มากกว่าการแยกผู้กระทำผิดออกไป โดยนำไปใช้กับงานคุมประพฤติ การกักบริเวณในบ้าน (home confinement) หรือการควบคุมโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (electronic monitoring) เพราะการควบคุมกักกัน/การจำคุก (incarceration) สะท้อนภาพของการตัดโอกาส ดังนั้น การควบคุมผู้กระทำผิด โดยฐานชุมชนน่าจะประยุกต์ใช้ได้เช่นเดียวกัน (สุดสงวน สุธีสร, 2546, น. 145)

4. การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation)

แนวความคิดที่เกี่ยวกับการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เป็นแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาประจักษ์นิยม (Positive School) ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด (นันทิ จิตสว่าง, ม.ป.ป., น. 29) กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ ใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ จนต้องหันไปสู่การกระทำความผิด การกระทำของมนุษย์จึงเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ และอาจจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น

การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด จึงเป็นการลงโทษที่เน้นตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำความผิด เพื่อหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้ เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนี้ จึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัวให้โอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตัวโดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของผู้กระทำความผิด

5. การนำกลับคืนสู่สังคม (Reintegration) (สุดสงวน สุธีสร, 2546, น. 146)

วัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้ผู้กระทำผิดที่อยู่ในเรือนจำเป็นเวลานานสามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อีกครั้งหนึ่งเมื่อพ้นโทษ เพราะผู้กระทำผิดเมื่ออยู่ในเรือนจำนาน ๆ จะเกิดวัฒนธรรมของนักโทษ (inmate subculture) ทำให้เมื่อพ้นโทษ อดีตผู้กระทำผิด (ex-con) จะมีปัญหาในการปรับตัวอย่างยิ่ง (Thomas & Pertensen, 1980) การนำกลับคืนสู่สังคมค่อนข้างยากลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้กระทำผิดที่ถูกกักขังเป็นเวลานาน เพราะเขาได้ถูกตราหน้า

หรือดีตราโดยสังคม นอกจากนี้ครอบครัว เพื่อน พยายามแยกตัวออกจาก มีโอกาสล้มเหลวใน ด้านมนุษยสัมพันธ์กับคนในสังคม และสถานที่ทำงานจะใช้มาตรการทางกฎหมายกีดกันไม่ให้ โอกาสคนกลุ่มนี้กลับเข้าไปทำงานได้ โดยเฉพาะหน่วยงานที่เป็นภาครัฐ ตามระเบียบข้าราชการ พลเรือน หรือข้าราชการตุลาการ ทำให้อดีตผู้กระทำผิดเกิดความรู้สึกแปลกแยกต่อครอบครัว เพื่อ และสังคม เขาจึงกลับมาก่อทำผิดซ้ำได้อีก

การนำกลับคืนสู่สังคม ราชทัณฑ์ได้จัดวิธีการปรับประคับประคองผู้กระทำผิดในช่วงเวลาหนึ่ง ก่อนที่เขาจะเป็นอิสระทางกฎหมาย เช่น การพักการลงโทษ (parole) การปลดปล่อยผู้ต้องขังประเภทเด็ดขาดที่ได้รับการคัดเลือกแล้วให้เป็นอิสระก่อนพ้นโทษ โดยมีเงื่อนไขในการคุมความประพฤติ (คล้ายกับการคุมประพฤติของศาล) เรียกอีกอย่างว่า conditional-release ถ้าฝ่าฝืนเงื่อนไขของการคุมความประพฤติจะต้องกลับมาชดใช้โทษจำคุกดังเดิม

นอกจากนี้ยังใช้บ้านกึ่งวิถี (halfway house) หรือศูนย์พักพิงที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชน เป็นสถานที่เตรียมการปลดปล่อยผู้พ้นโทษ หรือใกล้พ้นโทษ เรียกว่า บ้านกึ่งวิถีออก (halfway-out-house) ขณะผู้พ้น/ใกล้พ้นโทษอยู่ในบ้านกึ่งวิถีออกสามารถจะออกไปหางานทำได้ในวันหยุด ผู้รับผิดชอบบ้านกึ่งวิถีออกจะจัดกิจกรรม เช่น การอภิปราย/สัมมนาในหัวข้อที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้พ้นโทษหรือใกล้พ้นโทษ นอกจากนี้ยังให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล โดยมุ่งหวังในการปรับปรุง พื้นฟู ทศนคติของผู้พ้นโทษ หรือใกล้พ้นโทษให้ปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดี และจะได้เข้ากลมกลืนกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้

วัตถุประสงค์ของการลงโทษที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ยังเป็นวัตถุประสงค์การลงโทษที่ใช้อยู่ในสังคมปัจจุบัน เพียงแต่ได้มีแนวคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนไปสู่การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู แต่อย่างไรก็ตาม การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนก็ยังปรากฏอยู่ในความคาดหวังของสังคม ซึ่งจะเห็นได้จาก รัฐยังต้องลงโทษผู้กระทำ ความผิดเพื่อตอบสนองต่อความรู้สึกของประชาชนในกรณีที่อาชญากรรมรุนแรงเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันการลงโทษยังเป็นการทำให้คนทั่วไปเกิดความเกรงกลัวในการถูกลงโทษ การลงโทษจึงมุ่งเพื่อการข่มขู่ยับยั้งเช่นกัน นอกจากนี้ การลงโทษโดยการจำคุกยังถือเป็นการลงโทษเพื่อตัดออกจากสังคมอีกด้วย

ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งห้าประการข้างต้นนี้ จึงยังคงเป็นวัตถุประสงค์ที่ผสมผสานกันในการลงโทษอยู่ในปัจจุบัน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงวัตถุประสงค์การลงโทษต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่าในปัจจุบันวัตถุประสงค์การลงโทษได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ ในอดีตนั้นการลงโทษผู้กระทำความผิดมุ่งเน้นการลงโทษในรูปแบบของการแก้แค้นทดแทน โดยมุ่งเน้นให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษให้สาสมกับสิ่งที่ตนกระทำความผิด และมีให้ผู้นั้นกลับไปกระทำความผิดอีก หรือแม้แต่การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง ซึ่งได้วิวัฒนาการการลงโทษมาจากการลงโทษแบบแก้แค้นทดแทน รวมทั้งการลงโทษเพื่อป้องกันสังคมหรือตัดโอกาสกระทำความผิดก็มุ่งเน้นถึงการตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำความผิดมากระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งแนวคิดในการลงโทษทั้งสามประการดังกล่าวมานั้น ก็ไม่สามารถแก้ไขหรือทำให้อาชญากรรมลดลงไปแต่อย่างใด มีหน้าซ้ำจำนวนอาชญากร จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำก็ยังมีที่เท่าที่จะลดลงได้

แต่ในปัจจุบัน ได้มีแนวคิดการลงโทษผู้กระทำความผิดแนวใหม่ นั่นคือการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งมองว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ป่วย และสมควรได้รับการรักษา และไม่ได้มองว่าผู้กระทำความผิดเป็นอาชญากร สมควรที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟู ไม่ให้ไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งจะเห็นได้ว่าทฤษฎีการลงโทษแนวทางนี้แตกต่างจากทั้งสามรูปแบบข้างต้น กล่าวคือ ในรูปแบบทั้งสามข้างต้นนั้น รัฐเป็นผู้จัดการลงโทษผู้กระทำความผิดทั้งหมด แต่ในการลงโทษแบบแก้ไขฟื้นฟูนี้ ผู้เสียหายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการลงโทษผู้กระทำความผิดร่วมกับรัฐ โดยเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กล่าวคือ ในการลงโทษนั้นรัฐจะนำผู้กระทำความผิดไปลงโทษโดยเห็นว่าผู้กระทำความผิดควรที่จะได้รับการลงโทษกับสิ่งที่ตนกระทำความผิดไป แต่ไม่ได้มองถึงผู้เสียหายว่า เมื่อมีการลงโทษแล้ว และเมื่อผู้นั้นพ้นโทษออกมา ผู้กระทำความผิดจะกลับมาทำร้ายหรือแก้แค้นผู้เสียหายหรือไม่ เมื่อการลงโทษแบบแก้ไขฟื้นฟูเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดโทษของผู้กระทำความผิด โดยผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่ที่ทำให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจกับรัฐในทุกขั้นตอนของกระบวนการรวมถึงขั้นตอนและวิธีการลงโทษ

กรณีเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมีความตระหนักถึงปัญหาว่าเด็กและเยาวชนนั้นเป็นทรัพยากรของประเทศชาติ เมื่อเขาออกจากที่คุมขังหรือสถานพินิจก็ต้องอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นวัตถุประสงค์การลงโทษเด็กและเยาวชนจึงเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาก คือจากที่มุ่งเน้นเฉพาะการแก้แค้นทดแทนเท่านั้น ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ได้ผลเท่าที่ควร สืบเนื่องจากพบว่าเมื่อเด็กและเยาวชนหวนกลับมากระทำความผิดซ้ำเป็นจำนวนมาก เขาเหล่านั้นไม่สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข แนวคิดเรื่องการลงโทษเด็กและเยาวชน

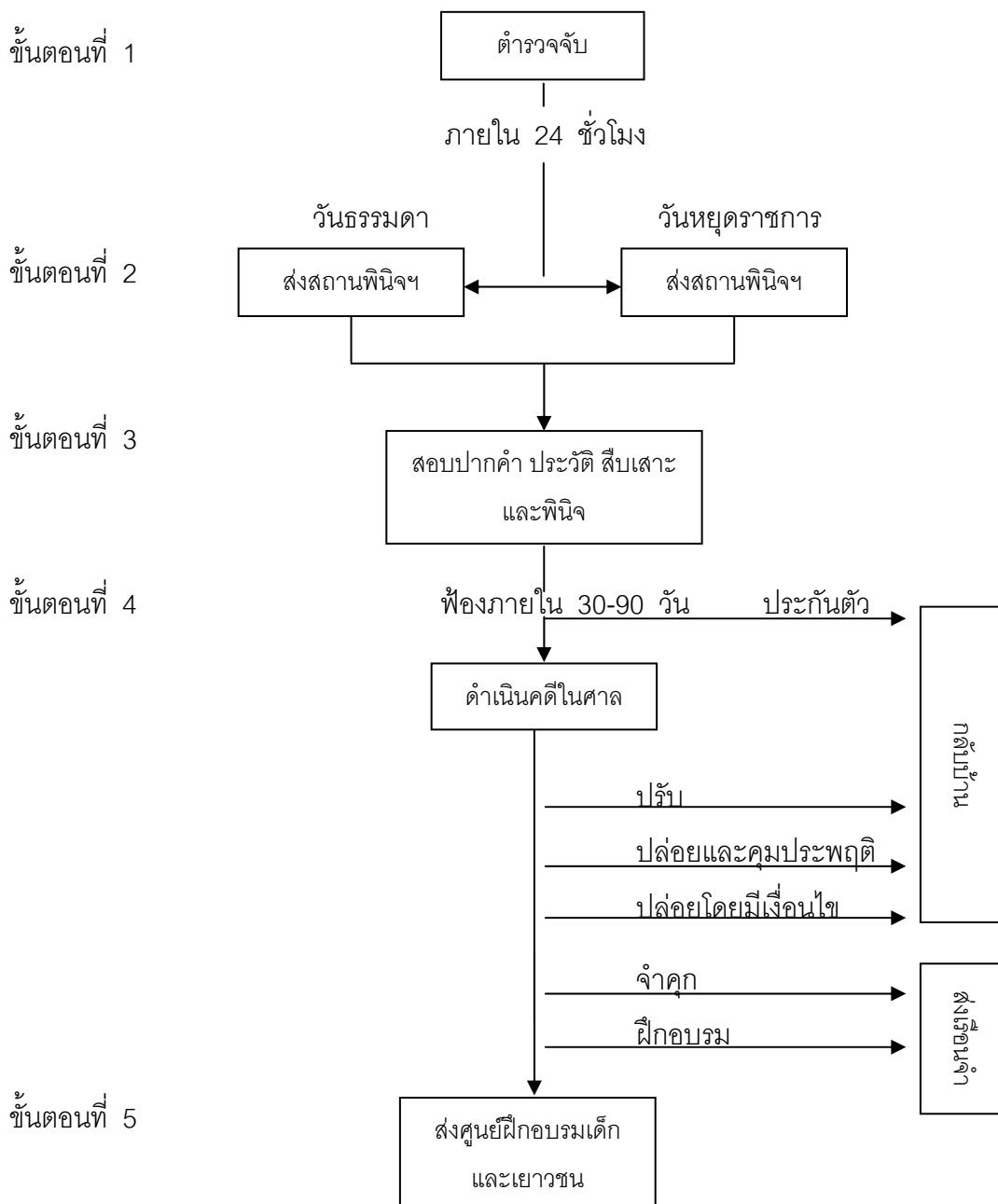
ในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไป ทั้งนี้เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่พ้นโทษแล้วกลับไปอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก กระทรวงยุติธรรมซึ่งเห็นความสำคัญในข้อนี้จึงได้นำรูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ซึ่งแนวคิดนี้มีได้มีวัตถุประสงค์การลงโทษแบบแก้แค้นทดแทน แต่ต้องการให้ทุกฝ่ายกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข กล่าวคือ ผู้กระทำผิดสำนึกในสิ่งที่ตนเองกระทำแล้วขอโทษชุมชน ผู้เสียหายหรือเหยื่อและครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่อและยอมชดเชยค่าเสียหาย ผู้เสียหายหรือเหยื่อได้รับค่าชดเชยหรือค่าเสียหาย รวมถึงให้อภัยแก่ผู้กระทำผิด และชุมชนมีความสุข ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข

2. การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ในกรณีเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเด็กและเยาวชน

แผนภูมิที่ 2.1

ขั้นตอนการดำเนินการทางอาญาต่อเด็กและเยาวชน



ที่มา: กองคุมประพฤติ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2547

ขั้นตอนที่ 1 การแจ้งการจับกุมหรือควบคุมของพนักงานสอบสวน

ห้ามจับกุมเด็ก (อายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์) หลังซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่เด็กนั้นได้กระทำความผิดไว้ซึ่งหน้า หรือมีผู้เสียหายชี้ตัวและยืนยันให้จับ หรือมีผู้ขอให้จับ

การจับกุมเยาวชน (อายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์) ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่าได้กระทำความผิดทางอาญา ตำรวจจะนำตัวไปยังสถานีตำรวจและสอบสวนเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุม ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ และมาตรา 134 ตริ เพิ่มเติมโดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 ได้กำหนดไว้ว่า

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไป หรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่ถึงสามปีและผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กร้องขอหรือในคดีทำร้ายร่างกายเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี การถามปากคำเด็กไว้ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ให้แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสม และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำนั้นด้วย

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำ อาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งข้อรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียง การถามปากคำดังกล่าวซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนักบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่า การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ขัดด้วยกฎหมาย

ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบปากคำผู้ต้องหาให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่มาถึงสถานที่สอบสวน จากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องนำตัวเด็กและเยาวชนนั้นไปส่งยังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

มาตรา 134 ตี บัญญัติว่า ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ มาบังคับใช้โดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปี

การควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนก่อนส่งตัวไปสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

1. ห้ามควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาไว้ปะปนกับผู้ใหญ่
2. ห้ามควบคุมไว้ในห้องขังที่จัดไว้สำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่

การใช้เครื่องพันธนาการ

1. กรณีเด็ก ห้ามใช้เครื่องพันธนาการแก่เด็ก เว้นแต่ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดเกิน 10 ปี
2. กรณีเยาวชน กฎหมายไม่ได้ห้ามไว้เช่นเดียวกับเด็ก แต่ก็ควรพิจารณาว่ามีเหตุอันสมควรหรือไม่

ขั้นตอนที่ 2 ส่งสถานพินิจฯ กลางหรือสถานแรกรับ

เมื่อเด็กและเยาวชนถูกสอบสวนเสร็จแล้วจะถูกส่งตัวไปยังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เจ้าหน้าที่จะทำเรื่องรับตัวแล้วส่งเด็กและเยาวชนไปควบคุมตัวไว้ที่สถานแรกรับ โดยเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดคดีแรกจะถูกส่งตัวไปที่สถานแรกรับ “บ้านเมตตา” ส่วนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำจะถูกส่งไปควบคุมตัวไว้ที่สถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายรุ่นใหญ่ “บ้านกรุณา” สำหรับเด็กและเยาวชนหญิงที่กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นคดีแรกหรือคดีที่สองขึ้นไปก็จะถูกส่งไปควบคุมตัวไว้ที่สถานแรกรับ “บ้านปรานี”

ขั้นตอนที่ 3 การสอบปากคำ ประวัติ การตรวจร่างกายและสภาพจิต

เด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมตัวที่สถานแรกรับ จะต้องให้ปากคำและประวัติต่าง ๆ แก่พนักงานคุมประพฤติที่กองคุมประพฤติและต้องรับการตรวจร่างกายและสภาพจิตที่กองแพทย์ พนักงานคุมประพฤติฝ่ายประมวลข้อเท็จจริงคดีอาญาเมื่อได้รับสำนวนแล้วจะต้องทำการสอบปากคำเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งบิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย โดยการให้ปากคำแก่พนักงานคุมประพฤตินี้ บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยจะต้องนำหลักฐานที่แสดงอายุของเด็กหรือเยาวชนที่ถูกจับกุมมาแสดงต่อพนักงานคุมประพฤติ เช่น สูติบัตร สำเนาทะเบียนบ้าน บัตรประจำตัวประชาชน อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด พร้อมกับบัตรประจำตัวของบิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชน

อาศัยอยู่ด้วยมาแสดงต่อเจ้าหน้าที่ ในการสอบปากคำนี้พนักงานคุมประพฤติจะต้องสอบปากคำทั้งเด็กหรือเยาวชนและบิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยในหมวดเรื่องเดียวกัน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงและวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชนผู้นั้น ในขั้นตอนนี้ผู้ปกครองจะสามารถยื่นประกันตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดได้โดยอาจขอประกันตัวไปก่อนแล้วจึงมาให้ปากคำในวันอื่นตามกำหนดนัดที่พนักงานคุมประพฤติได้นัดหมายไว้ก็ได้ เมื่อพนักงานคุมประพฤติได้ทำการสอบปากคำทั้งเด็กหรือเยาวชนและบิดา มารดา หรือผู้ปกครองแล้ว พนักงานคุมประพฤติก็จะทำการสืบเสาะที่บ้านพัก หรือโรงเรียน แล้วนำมาประมวลข้อเท็จจริงสำหรับการทำรายงานสิ่งแวดล้อมและประวัติของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดผู้นั้น รวมถึงรวบรวมรายงานแพทย์ที่ตรวจสอบสภาพกายและสภาพจิตของเด็กหรือเยาวชน ตลอดจนรายงานพินิจซึ่งเป็นรายงานความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนที่ไม่ได้รับการประกันตัว และถูกควบคุมตัวไว้ในสถานพินิจฯ เพื่อเสนอศาลประกอบพิจารณาคดี

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินคดีของศาล

เมื่อพนักงานคุมประพฤติได้ทำการสอบปากคำและสืบเสาะยังบ้านพักแล้ว ก็จะมีการรวบรวมรายงานทั้งหมดเพื่อเป็นรายงานแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา หลังจากนั้นจะส่งรายงานให้พนักงานสอบสวนเพื่อรวบรวมสำนวนส่งให้อัยการฟ้องภายใน 30-90 วัน นับจากวันที่ถูกจับกุม รายงานนี้จะส่งให้ศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อประกอบพิจารณาคดี ซึ่งคำพิพากษาของศาลอาจเป็นไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

- พินักษาปรับ
- พินักษาปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไข ว่ากล่าวตักเตือน ทำทัณฑ์บน รอกำหนดโทษหรือให้รอกำหนดโทษ วางข้อกำหนดบิดามารดา

- พินักษาปล่อยตัวโดยวางเงื่อนไขคุมประพฤติ เช่น ห้ามเที่ยวเตร่ยามวิกาล ห้ามคบหาสมาคมกับคนไม่ดี ห้ามเล่นการพนันทุกชนิด ห้ามทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น ให้ไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด ให้ทำงานบริการสาธารณประโยชน์ ให้ไปบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติด ให้ไปพบนักจิตวิทยาเพื่อขอคำแนะนำปรึกษา ให้ไปศึกษาหรือประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ ฯลฯ ทั้งนี้พนักงานคุมประพฤติฝ่ายควบคุมและสอดส่องจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการติดตามและประเมินผล เพื่อเสนอให้เด็กและเยาวชนพ้นการคุมประพฤติให้ยุติการคุมประพฤติหรือยกเลิกการคุมประพฤติ แล้วแต่กรณี

- พินิจพิจารณาเอาตัวไว้ฝึกและอบรมในศูนยฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนในสังกัดกรม
พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

- พินิจพิจารณาจำคุกโดยส่งตัวไปที่เรือนจำ

ในคดีอาญาเด็กหรือเยาวชนจะมีที่ปรึกษากฎหมายเป็นผู้แก้คดีเช่นเดียวกับ
ทนายความ ถ้าไม่มีที่ปรึกษากฎหมายให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่เด็กหรือเยาวชน
นั้นไม่ต้องการ และศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก้คดี

ขั้นตอนที่ 5 ศูนยฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

เมื่อเด็กและเยาวชนถูกศาลพิพากษาให้ส่งตัวเข้ารับการฝึกและอบรมในสถานฝึกและ
อบรม ซึ่งในเดือนแรกเด็กและเยาวชนจะเข้าฝึกงานในหน่วยโยธา ตั้งแต่เดือนที่ 2 เป็นต้นไป
เด็กและเยาวชนจะได้รับการฝึกและอบรมในหน่วยวิชาสามัญหรือวิชาชีพตามความสนใจ

เมื่อเด็กและเยาวชนถูกฝึกอบรมจนครบกำหนดแล้ว ทางศูนยฝึกและอบรมเด็กและ
เยาวชนจะต้องประเมินผลการฝึกอบรม หากเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนผู้นั้นได้มีความสำนึกและกลับ
เนื้อกลับตัวประพฤติดีแล้ว จะเสนอให้ปล่อยตัวก่อนครบกำหนด โดยอาจจะวางเงื่อนไขเพื่อคุม
ความประพฤติไว้ด้วย หรือในกรณีที่ศูนยฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเห็นว่าการฝึกไม่เป็นผล ก็
จะทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อเพิ่มระยะเวลาการฝึกอบรมก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชน
ผู้นั้นจะมีอายุครบ 24 ปีบริบูรณ์ หรืออาจส่งตัวไปควบคุมตัวไว้ที่เรือนจำแล้วแต่กรณี

สำหรับหน่วยงานอัยการเป็นหน่วยงานที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็น
หน่วยงานที่นำคดีเข้าสู่ศาล จึงเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก
และเยาวชน ในอันจะนำเอาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติกรณีเด็กและเยาวชนเป็น
ผู้กระทำผิด บรม ศรีสุข (2546) สำนักงานอัยการสูงสุดได้วางแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการ
ดำเนินการตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและ
ครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 63 ดังนี้

1. ในกรณีที่พนักงานอัยการได้รับหนังสือแจ้งความเห็นสั่งไม่ฟ้องจากผู้อำนวยการ
สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ มาตรา 63 ก่อนที่จะรับ
สำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน ให้พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายตรวจสอบความ
ถูกต้องครบถ้วนแล้ว เก็บหนังสือแจ้งความเห็นดังกล่าวรอไว้ร่วมพิจารณาไปพร้อมกับสำนวนการ
สอบสวน

2. เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในสำนวนการ
สอบสวน ประกอบกับความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องของผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ

เยาวชนดังกล่าวในข้อ 1 แล้ว ให้ทำให้ความเห็นเสนอตามลำดับชั้นจนถึงรองอธิบดีอัยการฝ่ายหรือรองอธิบดีอัยการเขตแล้วแต่กรณีเพื่อพิจารณาสั่ง หากรองอธิบดีอัยการฝ่ายหรือรองอธิบดีอัยการเขตเห็นชอบด้วยกับความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้องตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา 63 แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ให้ออกคำสั่งฟ้องหรือสั่งเป็นอย่างอื่นตามที่เห็นสมควร เมื่อรองอธิบดีอัยการฝ่ายหรือรองอธิบดีอัยการเขตมีคำสั่งประการใดแล้ว ให้เสนออธิบดีอัยการหรืออัยการเขตเพื่อทราบ

กรณีวรรคแรก หากข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนปรากฏข้อขัดแย้งว่า การกระทำของเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นผู้ต้องหาไม่มีความผิดตามข้อกล่าวหาหรือพยานหลักฐานไม่พอฟ้อง ให้พนักงานอัยการผู้มีอำนาจดำเนินคดีออกคำสั่งไม่ฟ้องด้วยข้อเท็จจริงและเหตุผลดังกล่าว แล้วดำเนินการตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา 63

3. ในกรณีที่พนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนก่อน และได้มีความเห็นคำสั่งในสำนวนสอบสวนคดีนั้นไปแล้ว ต่อมาจึงได้รับหนังสือแจ้งความเห็นสั่งไม่ฟ้องของผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา 63

3.1 ถ้าพนักงานอัยการได้มีคำสั่งฟ้องเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหาและได้ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องทบทวนคำสั่งนั้นอีก แต่กรณีที่ยังไม่ได้ยื่นฟ้องต่อศาล ให้ทบทวนความเห็นอีกครั้งตามข้อ 2 วรรคแรก หากเป็นกรณีที่ต้องกลับความเห็นควรสั่งฟ้องหรือคำสั่งฟ้องเดิมให้พิจารณาตามระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 6 วรรคท้าย

3.2 ถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นผู้ต้องหาไปแล้วอยู่ระหว่างดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ก็ไม่จำเป็นต้องทบทวนคำสั่งนั้นอีก แต่ให้ทำหนังสือแจ้งความเห็นต่อผู้อำนวยการสถานพินิจฯ รวมสำนวนดังกล่าวไว้

3.2.1 การดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ในข้อ 2 วรรคสอง และข้อ 3.2 หากเป็นกรณีที่อัยการสูงสุดต้องชี้ขาดความขัดแย้งให้ความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องของผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ มาตรา 63 มาประกอบการพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรต่อไป

3.2.2 เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งในสำนวนการสอบคดีนั้นประการใดแล้ว ให้แจ้งคำสั่งดังกล่าวไปให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทราบโดยไม่ชักช้า ตามแบบพิมพ์ที่กำหนดดังนี้

3.3 กรณีมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนฯ มาตรา 63 ให้แจ้งตามแบบพิมพ์หนังสือแจ้งความเห็นและคำสั่งไม่ฟ้องตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนฯ มาตรา 63 (อ.ก. 27 ข.)

3.4 กรณีมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาหรือคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 หรือกรณีสั่งเป็นอย่างอื่น ให้แจ้งตามแบบพิมพ์หนังสือแจ้งความเห็นและคำสั่งในกรณีไม่ดำเนินการตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนฯ มาตรา 63 (อ.ก. 27 ค.)

สรุป การดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนฯ ตามมาตรา 63 ในส่วนของพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการได้รับเอกสารจากทางสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเพื่อเชิญเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนร่วมกัน ตามวันเวลาที่นัดหมาย หลังจากที่มีการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อกำหนดมาตรการแก้ไข พี่นุญเด็ก หรือเยาวชน เมื่อเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ปฏิบัติครบถ้วน ตามที่ประชุมกำหนด ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ จะส่งรายงานข้อเท็จจริงพร้อมความเห็นไม่ควรฟ้องไปยังพนักงานอัยการอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนความเห็นสั่งไม่ฟ้องจากสถานพินิจแล้ว สามารถใช้ดุลยพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนรายนั้นก็ได้ โดยอาจจะพิจารณาในหลักอาชญาวิทยา และทัณฑวิทยา เป็นการพิจารณาถึงการแก้ไขเยียวยา การสำนึกผิดของเด็กหรือเยาวชนอย่างจริงจัง โดยให้ความสำคัญกับผู้กระทำความผิด ครอบครัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหาย ชุมชนหรือผู้นำชุมชน ภาครัฐ พนักงานอัยการเห็นชอบด้วยก็ให้มีความเห็นไม่ฟ้อง หากไม่เห็นชอบก็ให้ดำเนินการตามขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมตามปกติ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของเด็กและเยาวชน

นิยามและความหมาย

คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) เป็นคำที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นคำที่นานาชาติดอมรับใช้เป็นคำสากลและเป็นที่ยอมรับได้ง่ายโดย

สหประชาชาติได้เสนอให้ใช้คำนี้ในการประชุม UN expert meeting on basic principle for restorative justice ที่รัฐบาลแคนาดาจัดขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 2001 ซึ่งได้ข้อสรุปเป็นหลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (Declaration of Basic Principle on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters) (United Nation, 2002 อ้างถึงใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2549, น. 15) ว่า

“โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึง โครงการใด ๆ ซึ่งใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์และมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลในทางสมานฉันท์

“กระบวนการเชิงสมานฉันท์” หมายถึง วิธีการใด ๆ ซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดและในกรณีที่เหมาะสมอาจมีบุคคลอื่น ๆ หรือสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยทั่วไปแล้วอาจมีการช่วยเหลือโดย “ผู้ประสานงาน” กระบวนการเชิงสมานฉันท์อาจได้แก่การไกล่เกลี่ย การประนอมข้อพิพาท การประชุมกลุ่ม และการพิพากษาโดยการประชุมวงล้อม

“ผลในทางสมานฉันท์” หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ผลในทางสมานฉันท์ได้แก่การตอบสนองและโครงการ เช่น การฟื้นฟู การเยียวยา และการทำงานบริการสังคม โดยมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกับความต้องการและความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลและความต้องการและความรับผิดชอบร่วมกันของคู่กรณี และเพื่อให้บรรลุผลในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้กลับคืนมา มีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ผู้แทนประเทศที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อร่างหลักการพื้นฐานว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา ซึ่งสหประชาชาติจัดขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 2001 ณ ประเทศแคนาดา เป็นคนแรกที่เริ่มใช้คำภาษาไทยว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” สำหรับคำว่า “Restorative Justice” อธิบายเหตุผลที่ใช้คำภาษาไทยเช่นนี้ว่าเนื่องจากในขณะนั้น Restorative Justice เป็นแนวคิดใหม่สำหรับวงการกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมและมีผู้ใช้ศัพท์ภาษาไทยหลากหลาย อาทิเช่น “ความยุติธรรมเชิงสร้างสรรค์” “การฟื้นฟูความยุติธรรม” เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าการแปลตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษอาจจะไม่สามารถสื่อความหมายชัดเจน จึงใช้คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” โดยคำนึงถึงปรัชญาของแนวคิดนี้ และผลสุดท้ายที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ในสังคม (Social Harmony) (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 180)

“ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) มีวิวัฒนาการมาจากแนวคิดที่มุ่งสู่ “ความยุติธรรม” มีการนำไปใช้โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หน่วยสนับสนุนเหยื่อ อาชญากรรม นักเคลื่อนไหวทางกฎหมาย และนักวิจัย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในประเทศตะวันตก ทั้งนี้มีการจัดแนวคิดและโครงการที่สังกัดแนวคิดนี้ไว้หลายแบบ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เชื้ออำนาจ, 2549, น. 16) คือ

รูปแบบแรก ใช้คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ในการอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการหรือการบังคับโทษแบบไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นในชุมชน แทนที่จะกระทำกันในคุกหรือเรือนจำ ดังนั้น จึงมีการจัดโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่บ้าน (Residential Treatment) รูปแบบต่าง ๆ ไว้ในกลุ่มเดียวกันนี้ ได้แก่ โครงการเพื่อนบ้านเตือนภัย (Neighborhood Watch) โครงการแยกแยะและคัดสรร (Weed and Seed) การคุมประพฤติแบบเข้มข้น (Intensive Probation) โทษปรับ (Fines) การทำงานบริการสังคม (Community Service) และการชดเชยความเสียหาย (Restitution) (Hahn, 1998; Kurki, 2000, pp. 235-303) โดยที่โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่มีการใช้งานมาก่อนแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะได้รับความนิยม

รูปแบบที่สอง ใช้แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยรวบรวมบริการต่าง ๆ ที่จัดให้แก่เหยื่ออาชญากรรมไว้ด้วยกัน รวมทั้งการประกาศให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมทางเพศ ผลกระทบในการพิจารณาคดีต่อเหยื่ออาชญากรรม และสิทธิการเป็นพยานในการประหารชีวิตของครอบครัวเหยื่ออาชญากรรมที่ถูกฆาตกรรม (Presser and Gunnison, 1999; Kurki, 2000, pp. 235-303)

รูปแบบที่สาม จัดเอาความคิดริเริ่มใด ๆ เกี่ยวกับอาชญากรรมมาไว้ในชุมชน เนื่องจากมีลักษณะที่เน้นการให้ความสำคัญกับชุมชนหรือใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ การบำบัดฟื้นฟูที่บ้าน (Residential Treatment) การป้องกันอาชญากรรมโดยชุมชน (Community Crime Prevention) การบังคับโทษระดับกลาง (Intermediate Sanctions) การบริการแก่เหยื่ออาชญากรรม (Victims Services) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) และ หน่วยปฏิบัติการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม (Kurki, 2000, pp. 235-303)

แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีองค์ประกอบหลักที่บ่งบอกนัยว่ารัฐบาลควรยอมแพ้แก่การผูกขาดการตอบสนองต่ออาชญากรรมให้แก่กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง คือ เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และชุมชน เป้าหมายคือเพื่อเยียวยาเหยื่อ และชุมชน และ

เพื่อสมานสัมพันธ์ภาพขึ้นใหม่ (Rebuild Ruptured Relationship) ในกระบวนการที่ยอมให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งสามฝ่ายมีส่วนร่วม (Kurki, 2000, pp. 235-303)

Tony F. Marshall (อ้างถึงใน วิยะดา วังวรรณรัตน์, 2543, น. 53) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการซึ่งคู่กรณีทุกฝ่าย ซึ่งเข้ามาร่วมเสี่ยงในความคิดบางอย่าง ร่วมกันแก้ปัญหาอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อจัดการกับผลภายหลังที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด ทั้งนี้การจัดการกลุ่มจะมุ่งหมายต่อผลในอนาคต

John Braithwaite (อ้างถึงใน สำนักกิจการยุติธรรม, 2546, น. 15) อธิบายว่า การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม ทำให้เหยื่อเป็นศูนย์กลางของความยุติธรรม ขณะเดียวกันก็บูรณาการผู้กระทำผิดและสังคมเข้าด้วยกัน โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก คือ การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่อ ซึ่งหมายถึงการที่เหยื่อได้รับการชดเชยทดแทนมูลค่าของทรัพย์สินที่เสียหาย รวมทั้งความเสียหายส่วนบุคคลอื่น ๆ กลับคืน ซึ่งโดยรวมแล้วหมายถึง การเยียวยาสมานฉันท์ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้กลับคืนมาอีกครั้ง

Braithwaite อธิบายต่อไปว่า วิธีการที่ระบบกฎหมายตะวันตกรับมือกับอาชญากรรมนั้นประกอบด้วย วิธีการที่ทำให้เหยื่อมีความรู้สึกสูญเสียอำนาจ ครั้งแรกก็เสียอำนาจให้กับผู้กระทำผิด และต่อมาก็เสียอำนาจให้กับพนักงานเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรม โดยพวกเหยื่อต้องพยายามอดกลั้นความรู้สึกต่ำต้อยเหล่านี้ไว้ การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นวิธีการให้เกิดความยุติธรรมที่รอบคอบ (Deliberation Justice) เป็นวิธีการที่ผู้คนใช้ความรู้สึกที่เหนือกว่าจัดการกับผลที่เกิดตามมาจากอาชญากรรม เป็นการป้องกันตนเองจากอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในภายภาคหน้า

Mark S. Umbreit (1999 อ้างถึงใน ประธาน วัฒนวานิชย์, 2546, น. 105) ได้กล่าวถึง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมองว่า การกระทำความผิดอาญาหรืออาชญากรรมนั้นเป็นการกระทำที่กระทบต่อตัวบุคคล และความสัมพันธ์ของบุคคลมากกว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายธรรมดา ดังนั้น ค่านิยมและความเชื่อของแนวความคิดนี้ให้ความสำคัญกับความต้องการให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนโดยตรงกับอาชญากรรมมากที่สุด ได้แก่ ผู้เสียหาย ชุมชน และผู้กระทำความผิด ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมโดยตรงในการแก้ไขผลกระทบจากอาชญากรรม และความสูญเสียที่เกิดแก่เหยื่อ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ

ในต่างประเทศได้มีปรากฏการณ์ที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 31-33) ดังนี้

ปรากฏการณ์แรก คือการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องผู้เสียหายในคดีอาญาหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ในปี ค.ศ. 1985 ที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติได้ออกมติที่ 40/34 กำหนดให้มี “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา” ซึ่งการต่อสู้เพื่อให้มีปฏิญญานี้มีมายาวนานกว่า 50 ปี

ต่อมาในปี ค.ศ. 1996 สหประชาชาติได้ออก “คู่มือว่าด้วยความยุติธรรมสำหรับเหยื่ออาชญากรรม” ซึ่งเป็นคู่มือที่มีความสำคัญมาก คู่มือของสหประชาชาติซึ่งพัฒนามาจากปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานนั้น ระบุเรื่องราวที่มีความสำคัญยิ่งหลายประการ

ประการแรก คือ ถ้าสังคมจะสงบสุขเราต้องพยายามไม่ให้นักตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา เพราะฉะนั้นจึงมีการศึกษาว่าคนตกเป็นผู้เสียหายหรือถูกกระทำได้อย่างไร (Impact of Victimization) เพื่อป้องกันไม่ให้นักตกเป็นผู้เสียหายได้

ประการที่สอง คือ การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย

ประการที่สาม คือ บทบาทของคนซึ่งอยู่ในกระบวนการยุติธรรมในการดูแลผู้เสียหาย ก็คือ ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา และราชทัณฑ์ สำหรับประเทศไทยรัฐธรรมนูญบัญญัติให้คุ้มครองพยาน ให้ชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ให้มีการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ซึ่งถูกดำเนินคดี ซึ่งต่อมาศาลพิพากษายกฟ้องโดยพิสูจน์ว่าบุคคลนั้นไม่ใช่ผู้กระทำความผิด สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในยุโรปตะวันตกมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1964

ล่าสุดมีปฏิญญาของสหประชาชาติว่าด้วย “หลักการขั้นพื้นฐานในการนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญา” ซึ่งเรื่องนี้มีการพัฒนาเร็วมาก โดยพันธมิตรซึ่งเป็นองค์กรเอกชนทั่วโลกได้มีการนำเสนอคู่มือในการดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักการ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” อย่างไรก็ตามพบว่ายังมีปัญหาและข้อสังเกตบางประการ กล่าวคือ

1. สหประชาชาติไม่ได้ให้คำนิยามของคำว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เพียงแต่กล่าวว่าโครงการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเป็นโครงการซึ่งมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการทำให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคม ที่เรียกว่า “Restorative Outcome” คำนิยามจึงยังไม่ได้ถูกกำหนดอย่างชัดเจนแน่นอนและมีความหลากหลายอยู่มาก แต่นิยามที่ได้รับความนิยมเชื่อถือมากที่สุดคือของ Tony F. Marshall นักอาชญาวิทยาชาวอังกฤษ และคำนิยามของ

องค์กรเอกชนซึ่งนำคำนิยามของ Marshall มาใช้ต่อ แต่ก่อนหน้านี้นี้ประมาณ 10 ปี ได้มีนักวิชาการนำผลงานเรื่องนี้ไปตีพิมพ์ในวารสารที่ว่าด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บ้างแล้ว

2. โครงการต่าง ๆ ของ Restorative Justice ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจระหว่าง ผู้เสียหาย-ผู้กระทำความผิด โดยรัฐเป็นผู้กำกับดูแล ส่วนกระบวนการที่นำไปสู่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น หัวใจสำคัญ คือ “กระบวนการในการประนีประนอมข้อพิพาท” ซึ่งจากการศึกษารูปแบบในโครงการต่าง ๆ มีหลากหลายตั้งแต่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การประนีประนอมข้อพิพาท การใช้อำนาจตุลาการ ในกรณีที่ไม่มีทางเลือกก็จะใช้วิธีพิจารณาคดีในศาล

3. ปฏิญญาสหประชาชาติส่งเสริมให้ใช้ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม จากการสำรวจกฎหมายในประเทศต่าง ๆ ในปี ค.ศ. 1996 พบว่า มีเพียง 2 ประเทศเท่านั้นที่ใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม คือ ประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

ในต่างประเทศมีรูปแบบหรือโครงการที่เกิดจากแนวคิดของ Restorative Justice ที่ถูกนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชน (ศศิพร สิงโตมาศ, 2546, น. 27) ได้แก่

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation) โดยมีคนกลางเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือไกล่เกลี่ย (Mediator) ให้ผู้กระทำความผิดยอมรับผิดชอบในการกระทำของตนและพร้อมที่จะขอโทษ ชดเชยความเสียหายและแก้ไขตนเองไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีก วิธีการนี้ใช้ในประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นอร์เวย์ และฟินแลนด์ ซึ่งในบางประเทศมีการบัญญัติกฎหมายรองรับโดยตรง เช่น The Austrian Juvenile Justice Act of 1988 ของประเทศออสเตรเลีย หรือ The Canadian Young Offender Act of 1984 ของประเทศแคนาดา เป็นต้น

2. การล้อมวงพิจารณาความ (Sentencing Circle) ซึ่งมีลักษณะเป็นการพิจารณาความในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยให้ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ จำเลย ผู้เสียหาย ญาติ และครอบครัว พยาน และตำรวจ มานั่งล้อมวงเพื่อพิจารณาความที่เกิดขึ้น โดยให้ทุกฝ่ายได้พูดคุยกันถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและทำความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้ผู้กระทำความผิดยอมรับผิดและพร้อมที่จะชดเชยแก่ผู้เสียหายและสังคม โดยที่ประชุมจะร่วมกันกำหนดวิธีการลงโทษที่เหมาะสมให้กับผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำอีก วิธีการนี้นำมาใช้ในประเทศแคนาดา ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้ในหลายขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เช่น เป็นการเบี่ยงเบนจากการพิจารณาในชั้นศาลหรือใช้ในกระบวนการลงโทษ (Correction Process)

3. คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (Community Reporative Broad) เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อทำการจัดประชุมอภิปรายร่วมกับผู้กระทำผิด เกี่ยวกับการกระทำผิดและผลร้ายที่เกิดจากการกระทำนั้น จากนั้นคณะกรรมการจะเป็นผู้กำหนดการลงโทษที่เหมาะสมรวมทั้งกำหนดระยะเวลาของการลงโทษ ซึ่งต้องได้รับการยินยอมและการยอมรับจากผู้กระทำผิดด้วย คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนจะดำเนินการตามคำสั่งศาลและจะเป็นผู้ติดตามและรายงานถึงการปฏิบัติ ซึ่งเป็นมาตรการสำหรับเป็ยงเบนเด็กที่กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการในประเทศสหรัฐอเมริกา

4. การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) เป็นรูปแบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีตัวแทนของชุมชนและครอบครัวของคู่พิพาทเข้าร่วมในการปรึกษาหารือถึงแนวทางในการจัดการกับความผิดที่เกิดขึ้น ลักษณะเด่นของการประชุมกลุ่มครอบครัว คือ ครอบครัวจะเป็นผู้กำหนดมาตรการลงโทษแก่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้จะทำให้เด็กสามารถยอมรับโทษหรือมาตรการที่ครอบครัวของตนเป็นผู้กำหนดขึ้นได้มากกว่าในกรณีที่ศาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กำหนด ปัจจุบัน การประชุมกลุ่มครอบครัวถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กในประเทศนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ออฟริกใต้ อังกฤษ ไอร์แลนด์ สวีเดน และแคนาดา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ได้ริเริ่มนำแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการระบบยุติธรรมแห่งปัจจุบันเพื่อยุติธรรมแห่งอนาคตของไทย (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2549, น. 19-21) โดยอธิบายว่า

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย ให้โอกาสผู้กระทำผิดรู้สำนึกในการกระทำและต้องการแสดงความรับผิดชอบเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งชุมชนได้มีเวทีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันโดยไม่เน้นแบบแผนพิธีการ แต่กระทำโดยพนักงานคุมประพฤติซึ่งทำหน้าที่ผู้ประสานงาน (Facilitator) จัดการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย (Victim-Offender Mediation)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปิดตัวครั้งแรก วันที่ 16 มกราคม 2545 โดยกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมร่วมกับ โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จัดสัมมนาวิชาการเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” ที่ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จเข้าร่วมการสัมมนา

เป็นการเปิดเวทีวิชาการว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทยครั้งสำคัญ ต่อมา วันที่ 12 พฤศจิกายน 2545 มีความร่วมมือระหว่างเครือข่ายดังกล่าวอีกครั้งด้วยการด้วยการจัดเสวนาทางวิชาการเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับคดีความรุนแรงในครอบครัว : ความเป็นไปได้ของโครงการ ‘โรงซ่อมสามี’ ในสังคมไทย” ณ โรงแรมเจ้าพระยา ปาร์ค กรุงเทพมหานคร ทำให้ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น จนกระทั่งวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547 มติคณะรัฐมนตรีอนุมัติแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2547-2549) ซึ่งมี 10 ยุทธศาสตร์ โดยยุทธศาสตร์ที่ 6 คือ “ส่งเสริมการระงับข้อพิพาทและลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม” มี 2 แผนงาน ซึ่งแผนงานที่ 2 คือ “แผนงานส่งเสริมและพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เป็นการยอมรับโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผนแม่บทระดับชาติอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

ในทางปฏิบัติปรากฏว่า กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีความพร้อมด้านที่มีกฎหมายรองรับการทำงานมากกว่า ดังนั้น ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2546 กรมพินิจฯ จึงแจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ทุกแห่งดำเนินการเพื่อเสนอความเห็น ตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แต่กำหนดให้ดำเนินการในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกิน หกหมื่นบาท และต่อมาจึงขยายฐานสำหรับความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ผลการดำเนินการเพื่อคัดค้านคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยใช้ระบบการประชุมกลุ่มครอบครัวซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีเด็กและเยาวชนในรอบปี 2546 ปรากฏว่า มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จำนวน 3,099 ราย คิดเป็นร้อยละ 10 ของปริมาณคดีทั้งหมด โดยสถานพินิจฯ จัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน 1,972 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.6 ของปริมาณคดีที่เข้าหลักเกณฑ์เรื่องอัตราโทษ และพนักงานอัยการเห็นชอบกับผู้อำนวยการสถานพินิจฯ สั่งไม่ฟ้องคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน 1,160 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.4 และสั่งฟ้องเพียง 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.6

ต่อมาวันที่ 17 นาคม 2547 อธิบดีกรมคุมประพฤติได้มีคำสั่งกรมคุมประพฤติที่ 247/2527 แต่งตั้งคณะทำงานโครงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ในงานคุมประพฤติและเริ่มดำเนินโครงการทดลองใช้ในคดีสืบเสาะกับสำนักงานคุมประพฤติ 11 แห่งทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2547 โดยมีการศึกษาวิจัย และประเมินผลจากหน่วยงานภายนอกควบคู่กัน ขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินโครงการ นอกจากนี้ยังมีการดำเนินโครงการ “ครอบครัวสมานฉันท์” ด้วยการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีความรุนแรงใน

ครอบครัว โดยกรมคุมประพฤติดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายหลายหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โรงพยาบาลรามาธิบดี และสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ซึ่งภายหลังจากเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่และคู่มือการปฏิบัติงานเรียบร้อยแล้ว จะเริ่มปฏิบัติการจริงต่อไป

หลักการสำคัญของการดำเนินความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2545, น. 8-12) ได้อธิบายหลักการการดำเนินความยุติธรรมไว้ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก มองว่า “อาชญากรรม” ไม่เป็นเพียงแต่ “การฝ่าฝืนกฎหมาย” ซึ่งต้องเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว “อาชญากรรม” ทำให้ “เกิดความเสียหาย” (Harm) ด้วย และความเสียหายนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแท้จริงและส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย

ประการที่สอง กระบวนการยุติธรรมไม่ควรจะมุ่งเน้นเพียงแต่จับตัวผู้กระทำความผิดมา “ลงโทษ” แต่ควรจะเน้นการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพที่ดีดังเดิมอีกด้วย การบรรเทาความเสียหายและให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพดังเดิมนั้น ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Restoration ก็คือที่มาของแนวคิดเรื่อง Restorative Justice

ประการที่สาม ในคดีอาญาเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าว “รัฐ” จึงไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นเรื่องการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้ “ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน” ได้มีโอกาสร่วมกันหาทางออกในการแก้ปัญหาเหล่านี้

เพื่อให้เข้าใจแนวคิดให้ชัดขึ้น เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องของ ปรัชญา วิธีคิด การมองปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่แนวปฏิบัติที่ต่างออกไป ดูว่าถ้าเรามองแนวคิดที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันนั้นเมื่อเทียบกับแล้วจะมีลักษณะอย่างไร

ประเด็นแรก ถ้าเป็นแนวคิดดั้งเดิมเรามองว่า “การกระทำความผิดอาญาถือเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ” คือเป็นเรื่องที่เกิดจากเรื่องส่วนบุคคล และเป็นเรื่องที่กระทำผิดต่อรัฐ เพราะฉะนั้นรัฐจะต้องเข้ามามีบทบาท ในแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มองว่า “การกระทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม” ฉะนั้น เป้าหมายในการมองจะแตกต่างกันระหว่างการมองที่รัฐกับการมองที่ตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ

ประเด็นที่สอง แนวคิดดั้งเดิมมองว่า “การกระทำผิดอาญาเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย” ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย แต่แนวคิดเชิงสมานฉันท์มองว่า “การกระทำความผิดทางอาญาก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหาย เมื่อความเสียหายเกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือฟื้นฟู (Restoration)”

ตารางที่ 2.3

เปรียบเทียบแนวคิดกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักกับแนวคิด

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Conventional Criminal Justice)	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)
1. การกระทำผิดอาญาถือเป็นการละเมิดต่อรัฐ	1. การกระทำผิดอาญาเป็นการทำลายสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม
2. การกระทำผิดอาญาเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย ถือเป็นการละเมิดอำนาจอริสจึงต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ	2. การกระทำผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหาย (Harm) จึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือฟื้นฟู (Restore)
3. วัตถุประสงค์หลักต้องการนำ “ผู้กระทำความผิด” มาลงโทษ โดยมุ่งผลในการแก้แค้นทดแทน (Retribution) สร้างความข่มขู่ ยับยั้ง (Deterrence) และตัดโอกาสไม่ให้เกิดการทำความผิดอีก (Incapacitation)	3. วัตถุประสงค์หลักต้องการฟื้นฟู (Restore) ความเสียหาย หรือผลกระทบจากการกระทำความผิด ให้ทุกฝ่ายได้รับผลร้าย ซึ่งรวมทั้ง “ผู้เสียหาย” หรือ “เหยื่ออาชญากรรม” “ผู้กระทำความผิด” และ “ชุมชน” เพื่อให้มีการชดเชย (Restitution) การแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) และการกลับเข้าสู่สังคม (Reintegration)

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Conventional Criminal Justice)	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)
4. คำถามพื้นฐาน 3 ข้อ - การกระทำเป็นความผิดตามกฎหมายเรื่องใด - ใครเป็นผู้กระทำ - จะนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างไร	4. คำถามพื้นฐาน 3 ข้อ - “ความเสียหาย” หรือ “ผลกระทบ” ที่เกิดขึ้นคืออะไร - จะแก้ไขเยียวยาได้อย่างไร - ใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยาและด้วยวิธีอะไร

ประเด็นที่สาม แนวคิดดั้งเดิมในประเด็นนี้ทำให้เกิดวัตถุประสงค์หลักของการลงโทษว่า “ต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยมุ่งผลของการแก้แค้นทดแทน” หรือ Retribution ต้องการจะสร้างความข่มขู่ยับยั้ง หรือ Deterrent และต้องการจะตัดโอกาสเขาไม่ให้กระทำความผิดอีก หรือ Incapacitation แต่วัตถุประสงค์หลักของ Restorative Justice ก็คือ “ต้องการฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำความผิด” (Restoration) ให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลร้ายซึ่งรวมทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน เพื่อให้มีการชดเชย (Restitution) เพื่อให้มีการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) และให้มีการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration)

ฉะนั้น ตรงนี้เป็นปรัชญาสำคัญซึ่งทำให้กระบวนการทัศนกรรมองปัญหาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ประเด็นที่สี่ สำหรับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม แนวคิดแบบดั้งเดิมเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น จะมีคำถามพื้นฐาน 3 ข้อ คือ

1. การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายเรื่องใด มาตราใด
2. ใครเป็นผู้กระทำ
3. จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างไร

ถ้าเป็นคำถามพื้นฐานในแนวคิดแบบ Restorative Justice คำถามพื้นฐานจะเปลี่ยนไปเป็น

1. “ความเสียหาย” หรือ “ผลกระทบ” ที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้คืออะไร
2. จะแก้ไขเยียวยาให้ทุกคนคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร

3. ใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยา และด้วยวิธีอย่างไร

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ในต่างประเทศแบ่งได้ 4 รูปแบบ (วุฒิสภา, 2545 และ The Book of Restorative Justice of Haward Rehr, 2002) คือ

1. การไกล่เกลี่ย (Mediation)
2. คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (Community Reparative Board)
3. การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing หรือ Family Group Discussion)
4. การประชุมแบบวงล้อม (Circles หรือ Circle Sentencing หรือ Peacemaking Circle)

1. การไกล่เกลี่ย (Mediation)

วิธีการไกล่เกลี่ย เป็นการเผชิญหน้าระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิด ซึ่งเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและอาสาสมัครอาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และมีข้อสังเกตสำคัญที่ว่าทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดต้องพูดคุยทำความเข้าใจกันในโลกของความเป็นจริง และบนฐานของความสมเหตุสมผลของสองฝ่ายโดยความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป จะต้องไม่เป็นผลจากการไกล่เกลี่ย เป้าหมายของการไกล่เกลี่ยรวมถึง (Bazemore and Unbreite, 1999, p. 33 อ้างถึงใน จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 1) การสนับสนุนให้มีการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม โดยการจัดเวทีที่ปลอดภัย และควบคุมพวกเขาให้พบปะพูดคุยกับผู้กระทำผิดบนพื้นฐานของความสมัครใจ การยอมให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้ผลกระทบของอาชญากรรมที่มีต่อเหยื่ออาชญากรรม และเข้ามาแสดงความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของเขาที่กระทำไป จัดหาโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้ร่วมกันพัฒนาและยอมรับแผนการเยียวยา ชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมนั้น Victim-Offender-Mediation เป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในทวีปยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน สหราชอาณาจักรทวีปอเมริกาเหนือ และออสเตรเลีย

การไกล่เกลี่ย ในความหมายของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความแตกต่างจาก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมอาญา เป็นการตกลงกันเพื่อหาทางประนีประนอมยอมความ (Compromise) ของคู่ความ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีบทบาทในการดำเนินการหาทางในการบรรเทาความรุนแรงของการลงโทษ และไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายหรือความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม แต่การไกล่เกลี่ยในความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็น

กระบวนการที่ให้เหยื่อและผู้กระทำผิดมาพบกันในสถานที่ที่ปลอดภัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบ (Accountable) โดยการช่วยเหลือและชดเชยความเสียหายจากอาชญากรรมต่อเหยื่อ และการชดเชยนี้ไม่จำเป็นต้องตีค่าเป็นจำนวนเงินเสมอไป โดยผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการฝึกฝนมาโดยเฉพาะ (trained mediator) เป็นผู้ช่วยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นไปด้วยดี กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นการเปิดโอกาสให้เหยื่อได้พูด หรือแสดงให้ผู้กระทำผิดรับรู้ ว่าผลจากการกระทำของเขาก่อให้เกิดผลร้ายอะไรบ้าง ต่อใครบ้าง ได้ถามผู้กระทำผิดได้ตามต้องการ ได้มีส่วนในการกำหนดหรือวางแผนเพื่อให้ผู้กระทำผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น และเป็นโอกาสของผู้กระทำผิดในการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาโดยตรง ตระหนักถึงในผลร้ายที่เกิดจากการกระทำของเขา และมีส่วนในการวางแผนในการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้น

การไกล่เกลี่ยในความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่ได้ทำเพื่อหาข้อสรุปว่าผู้กระทำผิดได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ และจะบรรเทาความรุนแรงของการลงโทษอย่างไร แต่เริ่มต้นด้วยการยอมรับกันทุกฝ่ายว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และทำความเข้าใจให้ตรงกันในเรื่องการตกเป็นเหยื่อของผู้เสียหาย ผลร้าย และความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2546, น. 16)

2. คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (Community Reparative Board)

รูปแบบคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนมีใช้กันมากในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นเด็ก ในสหรัฐอเมริกาเริ่มใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1920 คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนเป็นกลุ่มคนกลุ่มเล็ก ๆ มีการเตรียมตัวในการทำหน้าที่โดยการเข้ารับการฝึกอบรมอย่างเข้มข้น มีการพบปะแบบเผชิญหน้ากับผู้กระทำผิดที่ศาลมีคำสั่งให้เข้าสู่กระบวนการนี้ ระหว่างการประชุมของคณะกรรมการจะมีการอภิปรายร่วมกับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิด และผลร้ายที่ตามมาจากการกระทำนั้น คณะกรรมการจะเป็นผู้กำหนดการลงโทษที่เหมาะสม รวมทั้งกำหนดระยะเวลาของการลงโทษ ซึ่งต้องได้รับการยอมรับจากผู้กระทำผิดด้วย มีการติดตามว่า ผู้กระทำผิดทำตามเงื่อนไขการลงโทษที่ตกลงกันไว้หรือไม่ และรายงานผลต่อศาล (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ก), 2546, น. 8-9)

คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนหรือเรียกว่า คณะกรรมการบูรณาการชุมชน เป็นวิธีการเชิงสมานฉันท์ในชุมชนที่หวนกลับคืนมาใหม่ เป็นต้นแบบใหม่ที่ชุมชนแสดงความรับผิดชอบต่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอย่างกว้างขวาง รู้จักกันในนามของคณะกรรมการเยาวชน คณะกรรมการ เพื่อนบ้าน หรือคณะกรรมการยุติธรรมทางเลือกชุมชน (youth panels, neighborhood boards or community diversion boards) (Bazemore and Umbreit, 1999)

อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 4) คณะกรรมการนี้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเบี่ยงเบนคดีหรือการคุมประพฤติ คณะกรรมการประกอบด้วยผู้คนในชุมชน ผู้กระทำผิดเหยื่ออาชญากรรมผู้แทนจากกระบวนการยุติธรรม และบางครั้งก็มีสมาชิกครอบครัวของผู้กระทำผิดรวมอยู่ด้วย ใช้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรง และดำเนินการเช่นเดียวกับรูปแบบอื่น ๆ คือ มีการพูดคุยกันด้วยความเคารพก่อนที่จะคณะกรรมการจะพิจารณาลงโทษ คณะกรรมการเหล่านี้มีความสำคัญต่อสมาชิกชุมชนในการอำนวยความสะดวกในขั้นตอนที่อยู่ระหว่างชุมชนกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา

เป้าหมายหลักของการจัดตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน คือ

- 1) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชน “แสดงความเป็นเจ้าของ” ในการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับเด็กกระทำผิดและอาชญากรรมอื่น ๆ
- 2) เพื่อให้โอกาสแก่เหยื่อที่จะได้เผชิญหน้ากับผู้กระทำผิด โดยมีสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลพฤติกรรม
- 3) เพื่อให้โอกาสแก่ผู้กระทำผิดที่จะได้รับผิดชอบ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่พวกเขาได้กระทำให้แก่เหยื่อและชุมชน
- 4) เพื่อให้ชุมชนได้สร้างบทบาทที่สำคัญต่อการแก้ไขเยียวยาผู้กระทำผิด ซึ่งวิธีนี้ทำให้อำนาจกระบวนการในระบบยุติธรรมแบบเป็นทางการน้อยลง

3. การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing หรือ Family Group Discussion)

การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) มีจุดกำเนิดที่นิวซีแลนด์ โดยเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเมารีและดัดแปลงต่อมาโดยตำรวจในประเทศออสเตรเลีย ในยุคต้นของปี ค.ศ.1990 ในรูปแบบการหันเหคดีรูปแบบหนึ่งและนำมาใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ.1994 การประชุมกลุ่มครอบครัวรวมเอากลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้น ๆ มากที่สุดก็ได้แก่ ครอบครัวและเพื่อนของเหยื่ออาชญากรรม ครอบครัวและเพื่อนของผู้กระทำผิด ติดตามด้วยตัวของเหยื่ออาชญากรรม และผู้กระทำผิดเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้น กลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมเหล่านี้ถูกนำมารวมกลุ่มประชุมกัน โดยมีผู้อำนวยความสะดวกเพื่ออภิปรายกัน เพื่อให้ได้ความเห็นร่วมกันว่าใครบ้างที่ได้รับผลกระทบหรือความเสียหายจากผลการกระทำนั้นบ้าง และความเสียหายนั้นจะได้รับการซ่อมแซมให้คืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร ผู้กระทำผิดจะต้องยอมรับต่อความผิดนั้น และการเข้าร่วมในกระบวนการของทุก

ฝ่ายเป็นไปโดยสมัครใจ และขณะนี้ใช้กันแพร่หลายประมาณ 10 กว่าประเทศ เป็นการประชุมร่วมกันด้วยความสมัครใจของทุกฝ่ายทั้งเด็กที่กระทำผิด ครอบครัวของเด็ก ครู ผู้แทนชุมชน ผู้เสียหาย และเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีหลักการสำคัญ (วันชัย รุจนวงศ์, 2546, น. 88) คือ

- 1) เปิดโอกาสให้เด็กได้รับสารภาพด้วยความสมัครใจและพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำของเขา ได้รับรู้ถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความเสียใจ หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย ความเสียใจของครอบครัว ความเสียหายของชุมชนที่เป็นผลจากการกระทำของเขา
- 2) ครอบครัวได้รับรู้พฤติกรรมของลูกหลานตนเอง เพราะบ่อยครั้งที่พฤติกรรมของเด็กเมื่ออยู่ในครอบครัวและโรงเรียนแตกต่างกัน ครอบครัวได้รับรู้ว่าตนเองปล่อยปละละเลยเด็กหรือเข้มงวดกับเด็กมากเกินไป ทำให้ครอบครัวเอาใจใส่ เข้าใจเด็กและดูแลเด็กได้ดียิ่งขึ้น
- 3) ผู้เสียหาย ก็ได้รู้จักตัวตนของเด็กที่กระทำผิด ตัวอย่างเช่น เมื่อผู้เสียหายถูกกระชากกระเป๋าหรือโดนจี้ ก็จะตกใจและคิดว่าเด็กที่กระทำเช่นนั้นเป็นคนใจร้าย เป็นเด็กไม่ดี แต่การพูดคุยกันจะช่วยให้เขารู้ว่าเด็กกระทำผิด ก็คือ เด็กมีปัญหา ฐานะยากจนหรือติดยาเสพติด ไม่ใช่ผู้ร้ายใจทมิฬ

ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจะประกอบด้วย สมาชิกในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เหยื่อหรือผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด เพื่อนและผู้ช่วยเหลือหลัก (Key Supporters) ของทั้งสองฝ่าย เพื่อตัดสินใจในการแก้ปัญหาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีคนกลางทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือการดำเนินการ (Facilitator) ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมด้วยความสมัครใจ นอกจากเหยื่อหรือผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดและครอบครัวแล้ว การประชุมอาจมีครู ญาติ พี่น้อง ผู้ที่เคารพนับถือและบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนด้วยก็ได้ ทั้งนี้เหยื่อหรือผู้เสียหายและผู้กระทำผิดจะเป็นผู้เสนอรายชื่อบุคคลที่จะเข้าร่วมประชุมในระบบนี้ ส่วนสถานที่ประชุมอาจเป็นโรงเรียน สถานีตำรวจ หน่วยงานคุมประพฤติก็ได้ แต่มักเลี่ยงการใช้กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล โปรแกรมการประชุมอาจปฏิบัติภายในหน่วยงานเดียว และพัฒนาขึ้นเป็นการทำงานร่วมกันหลาย ๆ หน่วยงาน ผู้ที่ทำหน้าที่ Facilitator ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมมาแล้ว หรืออาจเป็นอาสาสมัครก็ได้ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ก), 2546, น. 7)

การประชุมกลุ่มทำนองนี้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายโดยตำรวจ โรงเรียน พนักงานคุมประพฤติ กลุ่มเพื่อนบ้าน และสถานที่คุมขังและกักขังทั้งหลาย ส่วนใหญ่ใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็ก แต่กระบวนการดังกล่าวก็ใช้ได้กับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ เพราะเขาเห็นประโยชน์และไม่ต้องการชดใช้เป็นเงินตรา ในนิวซีแลนด์ การดำเนินการกับเด็กโดยการประชุม

กลุ่มครอบครัวเป็นเรื่องหลัก ส่วนการดำเนินการทางศาลเป็นเพียงข้อยกเว้นในลักษณะทางเลือก ในกรณีที่การประชุมกลุ่มครอบครัวใช้ไม่ได้ผลกับกรณีนั้น

เมืองมินเนโพลิส (Minneapolis) มลรัฐมินเนโซตา ได้พัฒนาการนำเอาวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวไปใช้เพื่อสร้างความร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้กระทำผิดในชุมชน กระบวนการดังกล่าวจะสิ้นสุดลงด้วยการมีข้อตกลงกับผู้กระทำผิด ระบุข้อผูกพันที่ผู้กระทำผิด จะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน แต่ถึงอย่างไรก็ตามในแต่ละกระบวนการดังกล่าวข้างต้น ไม่ได้เน้นให้ความสำคัญกับกระบวนการร่วมกันตัดสินใจเพื่อให้ได้ข้อตกลงที่ระบุข้อกำหนด ซึ่งผู้กระทำผิดต้องผูกพันปฏิบัติตาม แต่ละกระบวนการจะเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างสัมพันธ์ภาพและความรับผิดชอบที่แต่ละฝ่ายจะต้องปฏิบัติต่อกัน (สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์, 2545, น. 18) นอกจากนี้แผนการปฏิบัติที่เกิดจากการประชุมกลุ่มครอบครัว มุ่งที่จะให้เกิดความเห็นชอบของทุกฝ่าย ในการดำเนินการประชุมนั้นผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ละคนสามารถคัดค้านไม่ยอมให้แผนการปฏิบัติผ่านได้ หากผลที่ออกมาไม่เป็นที่พอใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผลดีของการประชุมกลุ่มครอบครัว (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 38) มีดังต่อไปนี้

- 1) ส่งผลไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอีก
- 2) การที่เด็กยอมรับโทษนั้นด้วยความเต็มใจ นอกจากจะเกิดจากการที่เด็กสำนึกผิดต่อการกระทำและความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนแล้ว ยังเป็นเพราะผู้ที่กำหนดโทษคือพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ครู เพื่อน เพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นคนที่เขาคำนึงและใกล้ชิดกับเขา (ไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นคนแปลกหน้า) และคนเหล่านี้ล้วนแต่เป็นคนที่รักและหวังดีต่อเขา มุ่งหวังให้เขาเป็นคนดีทั้งสิ้น
- 3) การประชุมกลุ่มครอบครัวในนิวซีแลนด์ สามารถลดค่าใช้จ่ายในกิจการศาลได้เป็นจำนวนมาก แม้ว่าจะมีการนำงบประมาณส่วนที่ลดไปนี้ใช้ในการประชุมกลุ่มครอบครัวแทน แต่เป็นการใช้จ่ายที่คุ้มค่า
- 4) การประชุมกลุ่มครอบครัวใช้เวลาสั้นกว่า โดยการประชุมมักไม่เกิน 2 ครั้ง
- 5) เมื่อครอบครัวรับภาระในการแก้ปัญหาเด็กกระทำผิด ผลที่ตามมาคือการลดค่าใช้จ่ายของสถานพินิจ เพื่อให้สถานพินิจทำหน้าที่สำหรับเด็กกระทำผิดที่ไม่สามารถให้ครอบครัวเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของเด็กได้

การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในประเทศไทย

การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในประเทศไทย ริเริ่มดำเนินการโดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เนื่องจากมีกฎหมายรองรับให้สามารถปฏิบัติได้ในการกำหนดโทษในสถานพินิจฯ การแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ซึ่งหน่วยงานอื่นไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากกระบวนการทางกฎหมายไม่รองรับ อย่างไรก็ตามการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของกรมพินิจฯ หรือสถานพินิจฯ จะประสานร่วมกันกับหน่วยงานอื่น เช่น อัยการ ตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ สหวิชาชีพ เป็นต้น

หลักการ

วันชัย รุจนวงศ์ (www.sanook.to/pintubon/new_page_3.htm, 2546) ได้กล่าวถึงหลักการในการประชุมกลุ่มครอบครัวไว้ ดังนี้

- 1) การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการเสริมกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรงนัก และยังได้รับโอกาสในการเยียวยาความเสียหายด้วยกระบวนการทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมปกติ
- 2) เป็นการให้โอกาสกับเด็กหรือเยาวชนได้กลับตัว แก้ไขความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดของตน ไม่ต้องตราบาปติดตัวอันเป็นผลร้ายต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชน
- 3) เด็กต้องรับสารภาพด้วยความสมัครใจและรับผิดชอบต่อการกระทำ ความผิดของตน
- 4) เด็กหรือเยาวชนได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องและความเจ็บปวดที่ผู้เสียหายได้รับจากการกระทำของตน
- 5) เด็กหรือเยาวชนต้องพยายามแก้ไขผลร้ายจากการกระทำของตนที่เกี่ยวกับผู้เสียหายหรือผู้อื่น
- 6) ครอบครัว (และชุมชน) ต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการกระทำของเด็กและเยาวชน
- 7) ผู้เสียหายต้องมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลความทุกข์หรือความเสียหายที่ได้รับ และพูดคุยกับเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหา
- 8) การขอโทษอย่างจริงใจโดยเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดต่อผู้เสียหาย เป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จ

9) อาจให้มีการชดเชยความเสียหายเป็นทรัพย์สินหรือการทำงานชดใช้หรือกระทำโดยประการอื่นใดแก่ผู้เสียหาย ตามความเหมาะสมหรืองานบริการสังคม

10) ครอบครัวเป็นผู้ประชุมกำหนดโทษและมาตรการที่จะแก้ไขเยียวยาเด็กหรือเยาวชนนั่นเอง (ภายใต้หลักการที่ว่า ไม่มีใครหวังดีต่อเด็กเกินกว่าพ่อแม่หรือครอบครัวของเด็กเอง) แต่มาตรการในการลงโทษและแก้ไขนั้นต้องได้รับความเห็นชอบของทุกฝ่าย ทั้งผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

11) เด็กหรือเยาวชนรู้สึกว่าคุณลงโทษโดยพ่อแม่ ไม่ใช่คนแปลกหน้า

12) โทษที่ลงต้องไม่ทำลายชีวิตปกติของเด็กและต้องเป็นไปเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนเป็นคนดีและอยู่ได้อย่างปกติสุขในครอบครัวและสังคม โดยไม่ถูกผลักดันให้กระทำความผิดซ้ำอีก

13) ข้อตกลงในการลงโทษเด็กหรือเยาวชนครอบครัวกำหนดต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายในที่ประชุม เด็กและครอบครัวต้องปฏิบัติตามนั้น

14) หากเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติครบถ้วนตามข้อตกลงก็จะไม่ถูกดำเนินคดีต่อไป และถือเสมือนว่าไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน

15) หากเด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงให้ครบถ้วน เด็กหรือเยาวชนก็จะถูกดำเนินคดีที่ศาลเยาวชนต่อไป

16) ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่มีครอบครัว ภาครัฐหรือองค์กรเอกชนจะเข้ามาทำหน้าที่แทน

การเป็ยงเบนคดี

ก. หลักเกณฑ์

การจำแนกเด็กหรือเยาวชนในที่นี้หมายถึง วิธีการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ด้วยการวิเคราะห์ประวัติ ภูมิหลัง ปัญหาทั่วไป ปัญหาเฉพาะของเด็กหรือเยาวชน เพื่อวางแผนในการปฏิบัติและกำหนดกิจกรรมด้านการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน และพัฒนาให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล นับตั้งแต่เข้ามายังสถานพินิจกระทั่งปล่อยตัว

ปัจจัยและเกณฑ์ในการพิจารณา

- 1) อัตราโทษ โทษจำคุกไม่เกินห้าปี
- 2) การรู้สำนึกผิด รับสารภาพ
- 3) ประวัติกระทำความผิดครั้งแรก

4) มีการบรรเทาผลร้าย มีการชดเชย

5) ผู้เสียหายยินยอม

ข. แนวทาง

การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเป็นกระบวนการทางเลือกที่ใช้เพื่อหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมทางศาล บางครั้งขั้นตอนกฎหมายไม่เปิดโอกาสให้หันเหคดีออกไปได้ แต่ก็ยังสามารถนำมาใช้เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์และเสนอแนวทางในการแก้ไขที่หลายฝ่ายเห็นว่าเหมาะสมไปยังศาล การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนนี้สามารถสอดแทรกได้ทุกขั้นตอนของคดี

ค. การส่งคดีต่อมาเพื่อให้เข้ากระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว

เมื่อวิเคราะห์แล้วเห็นว่าสมควรดำเนินการตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ แล้วพนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายต้องอธิบายให้เด็ก/เยาวชน ครอบครัว ได้เข้าใจในขั้นตอนการเสนอความเห็นตามมาตรา 63 พร้อมทั้งวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งให้เห็นผลดีผลเสียในแต่ละแนวทาง เมื่อเด็ก/เยาวชน ครอบครัวพอใจที่จะให้ดำเนินการตามมาตรา 63 ก็ได้กำหนดนัดการประชุม พร้อมกันนี้ต้องทำความเข้าใจกับผู้เสียหาย (ถ้ามี) เพื่อให้การยินยอมด้วย และลงลายมือชื่อผู้เสียหายเพื่ออ่านให้ที่ประชุมฟังด้วย

ง. ผู้ประสานงานประชุมกลุ่มครอบครัว

ผู้ประสานงานประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน หมายถึง นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาหรือพนักงานคุมประพฤติ หรือบุคคลที่เหมาะสมที่ผ่านการฝึกอบรมและได้รับมอบหมายให้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน โดยมีคุณสมบัติและหน้าที่ดังนี้

คุณสมบัติ

1) เป็นนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาหรือพนักงานคุมประพฤติ หรือบุคคลอื่นที่อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือผู้อำนวยการสถานพินิจฯ แต่งตั้งหรือมอบหมาย

2) ต้องเป็นผู้เคยผ่านการอบรม การเป็นผู้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัวหรือชุมชนมาแล้ว

3) มีคุณสมบัติครบถ้วนตามหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัว มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ ฯ

- 4) รู้บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองในฐานะผู้ประสานงาน
 - 5) สามารถเตรียมการและจัดการประชุมกลุ่มครอบครัวหรือชุมชนได้ดี
 - 6) สามารถแสดงบทบาทของผู้ประสานงานได้ดี
 - 7) สามารถใช้ความรู้ตามหลักวิชาการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
- บทบาทหน้าที่ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- 1) บทบาทหน้าที่ก่อนการประชุม
 - (1) ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับคดี
 - (2) ติดต่อกับผู้เสียหาย ครอบครัว และผู้ที่เกี่ยวข้อง
 - (3) ติดต่อกับเด็กและเยาวชนกระทำผิด ครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้อง
 - (4) ติดต่อกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประชุม
 - (5) ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดการประชุมกลุ่มครอบครัว
 - (6) กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการจัดการประชุมกลุ่ม
 - (7) ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว
 - (8) ติดต่อประสานงานในการจัดสถานที่การประชุม
 - (9) จัดเตรียมเอกสารในการประชุม
 - (10) จัดเตรียมงบประมาณในการประชุม
- 2) บทบาทหน้าที่ระหว่างการประชุม
 - (1) เป็นผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว
 - (2) เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ประนีประนอมกรณีเกิดปัญหาขัดแย้ง
 - (3) เป็นผู้จัดพิมพ์รายละเอียดการประชุม
 - (4) จัดทำบันทึกข้อตกลง
- 3) บทบาทหน้าที่ภายหลังการประชุม
 - (1) เป็นผู้จัดทำสรุปการประชุมกลุ่มครอบครัวเสนอต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง
 - (2) เป็นผู้ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามข้อตกลงในการประชุมกลุ่มครอบครัว
 - (3) เป็นผู้จัดทำรายงานสรุปเกี่ยวกับการติดตามผลและประเมินผลการปฏิบัติงานตามที่ประชุมตกลงไว้

จ. บุคคลที่มีสิทธิ์เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว

- 1) เด็กหรือเยาวชน ครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ บิดามารดา ผู้ปกครองหรือญาติ
- 2) คณะสหวิชาชีพ ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือบุคคลอื่น เช่น ครู อาจารย์ และผู้นำชุมชน
- 3) ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ตลอดจนครอบครัวของผู้เสียหาย และตัวแทน

ฉ. การเตรียมการจัดการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

- 1) ปรีกษาหารือกับเด็ก/เยาวชน ครอบครัวของเด็ก/เยาวชน เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้เสียหาย เพื่อกำหนดนัดวัน เวลา และสถานที่ในการจัดการประชุม
- 2) จัดทำบันทึกความเห็นของผู้ที่ไม่สามารถเข้าร่วมประชุม
- 3) เตรียมการให้แน่ใจว่ามีข้อมูลทุกอย่างและคำแนะนำพร้อมสำหรับที่ประชุม

ช. แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการเตรียมการประชุมกลุ่มครอบครัว

- 1) การสัมภาษณ์เด็ก/เยาวชน การพบปะเด็ก/เยาวชน มักจะทำโดยมีพ่อแม่หรือผู้ปกครองของเด็ก/เยาวชนอยู่ด้วย บางครั้งจำเป็นต้องมีการพูดคุยกับเด็ก/เยาวชนเพียงลำพัง กรณีการพบกันโดยลำพังยังเป็นการที่จะสอบถามหาตัวสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ หรือบุคคลอื่นที่มีความสำคัญในชีวิตของเด็ก/เยาวชนนั้น
- 2) การสัมภาษณ์ครอบครัวของเด็ก/เยาวชน การพบปะกับครอบครัวของเด็ก/เยาวชน จะทำให้สมาชิกในครอบครัวของเด็ก/เยาวชนเข้าร่วมในการประชุมในวงกว้างทำได้ โดยการใช้โทรศัพท์ไปพบปะด้วยตัวเองหรือพ่อแม่ของเด็ก/เยาวชนจะรับหน้าที่ในการติดต่อกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวและปรึกษาหารือกับบุคคลเหล่านั้นในเรื่องการประชุมครอบครัวที่จะเข้าร่วม พ่อแม่ของเด็ก/เยาวชนจะให้รายละเอียดที่อยู่ของสมาชิกดังกล่าวแก่ผู้ประสานฯ เพื่อติดตามโดยส่งจดหมายเชิญมาเข้าร่วมการประชุม
- 3) การสัมภาษณ์ผู้เสียหายและผู้สนับสนุนด้านกำลังใจผู้เสียหาย ผู้ประสานงานจะเป็นผู้ที่พูดคุยกับผู้เสียหายภายหลังจากที่เกิดการกระทำความผิด ผู้ประสานงานจะไปพบปะด้วยตนเองกับผู้เสียหายและผู้สนับสนุนที่ผู้เสียหายต้องการให้เข้าร่วมในการประชุมด้วยการพบปะนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้พูดถึงการกระทำความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้น และผู้

ประธานงานฯ จะอธิบายถึงกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและช่วยผู้เสียหายในการพิจารณาผลที่เป็นไปได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น

4) การประสานงานกับหน่วยงานองค์กรภาครัฐ เอกชน/และชุมชนที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

5) กรอบเวลา การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน จะต้องจัดขึ้นภายใน 25 วัน หลังจากผู้ประสานงานได้รับมอบเรื่องมา

6) การเชิญผู้ร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว ผู้ประสานงานประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนดำเนินการจัดทำหนังสือเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีมาร่วมการประชุมตามวัน เวลา และสถานที่ที่ได้กำหนด โดยหนังสือเชิญดังกล่าวจะออกในนามของผู้อำนวยการสถานพินิจฯ นั้น ๆ

7) เวลาที่จัดประชุมกลุ่มครอบครัว การจัดสถานที่ การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนส่วนใหญ่ใช้เวลาระหว่าง 09.00-16.00 น.

8) การเตรียมตัว จัดห้องประชุมเป็นรูปวงกลม วงรี หรือสี่เหลี่ยม สภาพภายในห้องไม่มีเสียงรบกวน จัดเตรียมอาหารว่างและเครื่องดื่ม เตรียมความพร้อมก่อนการประชุม เช่น การยืนยันการเข้าร่วมประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

9) การเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว จำนวนผู้เข้าร่วม จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมเฉลี่ยประมาณ 5-10 คน และใหญ่สุด 10-25 คน

ข. การจัดการประชุมกลุ่มครอบครัว

วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว

- 1) ขั้นตอนการประชุมกลุ่มที่ต้องการ
- 2) หลักการตามระเบียบที่ใช้บังคับในที่ประชุม
- 3) การประชุมที่มีลักษณะการประชุมลับ
- 4) บทบาทหน้าที่ของผู้ประสานงานในการประชุมกลุ่มครอบครัว
- 5) การพิจารณาว่าเด็กหรือเยาวชนยอมรับว่ากระทำผิดหรือไม่
- 6) ผู้สนับสนุนให้กำลังใจกับเยาวชน ชุมชน ครอบครัวของเด็ก/เยาวชน
- 7) การตัดสินใจ คำแนะนำและแนวปฏิบัติที่จัดทำขึ้น
- 8) การบันทึกคำตัดสินใจ แนะนำและแผนของการประชุมกลุ่มครอบครัว
- 9) การเล่าข้อมูลสู่กันฟัง/การเล่าเรื่องของผู้เสียหาย
- 10) กลุ่มผู้สนับสนุนให้กำลังใจกับผู้เสียหาย ชุมชนและครอบครัว

ญ. การสิ้นสุดการประชุมกลุ่มครอบครัว

- 1) กระบวนการในกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันได้ (จัดให้มีการประชุมใหม่/เลื่อนการประชุม/ยุติการประชุม)
- 2) กระบวนการกรณีที่ได้ตกลงกันได้
- 3) การเก็บรักษาบันทึกการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว
- 4) การจัดทำข้อตกลง

ต. กิจกรรมภายหลังการประชุม ผู้ประสานงานแจกสำเนาข้อตกลงแก่ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน และส่งสำเนารายการประชุมต่อพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน

- 1) การส่งเคราะห์ช่วยเหลือเด็ก/เยาวชนตามความต้องการ และความจำเป็นเร่งด่วนของเด็ก/เยาวชนแต่ละราย
- 2) การเข้าร่วมกิจกรรมบำบัด แก่ไข ฟันฟู เมื่อที่ประชุมมีมติ เด็ก/เยาวชนครอบครัวจะต้องปฏิบัติตามมติที่ประชุม

ถ. การติดตามและประเมินผล

ผู้ประสานงานคอยสอดส่องให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามมติที่ประชุม เมื่อเด็ก/เยาวชนปฏิบัติตามครบถ้วนแล้วให้เสนอความเห็นในนามของผู้อำนวยการสถานพินิจฯ ไปยังพนักงานอัยการเพื่อสั่งไม่ฟ้องเด็ก/เยาวชนต่อไป หากไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติไม่ครบให้ดำเนินคดีอาญาตามปกติ

4. การประชุมแบบวงล้อม (Circles หรือ Circle Sentencing หรือ Peacemaking Circle)

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2548, น. 12) กล่าวว่า การประชุมแบบวงล้อมเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นวงกลมแห่งสันติวิธี ใช้กันอย่างแพร่หลายในกลุ่มชาวพื้นเมืองของทวีปอเมริกาเหนือโบราณ โดยเฉพาะชาวอะบอริจินแคนาดา และประชากรทางตะวันตกเฉียงใต้ของอเมริกา โดยผู้เข้าร่วมในการประชุมแบบวงล้อม ได้แก่ สมาชิกของชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่เคยทำงานเป็นผู้พิพากษา ตำรวจ รวมทั้งผู้ที่เคยรับผิดชอบงานการพิจารณาคดีและการควบคุมสอดส่องมาแล้ว

การล้อมวงมีลักษณะพิเศษ คือ ใช้ชนนเป็นสัญลักษณ์ส่งผ่านไปรอบ ๆ วง ผู้ที่ถือชนนคือผู้ที่ได้รับโอกาสเป็นผู้พูดในขณะนั้น โดยไม่มีการขัดจังหวะ กระบวนการนี้อาจมีการล้อมวงเพียงวงเดียวหรือหลายวง ซึ่งแต่ละคนมีโอกาสนำเสนอเรื่องราวของตนที่แตกต่างกันไป

การล้อมวงเพื่อการสร้างความสงบสุข (Peacemaking Circle) ตั้งใจขยายวงกว้างของผู้เข้าร่วม ให้รวมถึงผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด สมาชิกในครอบครัวของทั้งสองฝ่าย ใน

บางครั้งเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมก็เข้าร่วมด้วย แต่สมาชิกของชุมชนนั้นเป็นผู้เข้าร่วมที่มีความสำคัญมาก แม้ว่าการล้อมวงฯ จะเริ่มจากชุมชนเล็ก ๆ ที่เป็นคนเฒ่าหรือพวกเดียวกันเท่านั้น แต่ทุกวันนี้การล้อมวงฯ นี้ก็ถูกนำมาใช้ในชุมชนที่หลากหลาย รวมทั้งชุมชนในเมืองใหญ่ด้วย และหลากหลายในสถานการณ์ ไม่ใช่แค่ในเรื่องคดีอาญาเพียงอย่างเดียว จากการศึกษาพบว่า เป้าหมายของการประชุมแบบล้อมวง (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ช), 2546, น. 7-8) มีดังนี้

1. ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความปรองดองแก่ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิด
2. ให้โอกาสผู้กระทำผิดในการขอภัยและชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น
3. สร้างพลังให้เหยื่อหรือผู้เสียหาย สมาชิกในชุมชน ครอบครัว และผู้กระทำผิดได้เรียกร้องและแสดงความรับผิดชอบร่วมกันในการหาทางแก้ปัญหา
4. ให้ความสนใจกับสาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมกระทำผิด
5. สร้างจิตสำนึกและศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง
6. ส่งเสริม สนับสนุนและมีส่วนร่วมในค่านิยมของชุมชน

การประชุมแบบล้อมวง ไม่สามารถใช้กับการกระทำผิดทุกคดี ปัจจัยหลักที่จะตัดสินใจว่าคดีนั้น ๆ เหมาะสมที่จะใช้การประชุมแบบล้อมวงได้หรือไม่ ต้องพิจารณาองค์ประกอบคือ บุคลิกลักษณะผู้กระทำผิด ความช่วยเหลือเหยื่อและผู้กระทำผิด นอกจากนั้น การประชุมแบบล้อมวงยังต้องอาศัยแรงกายและการลงทุนเรื่องเวลาและความพยายามของสมาชิกในชุมชน การประชุมแบบล้อมวงจึงไม่ควรใช้กับผู้กระทำผิดครั้งแรกและผู้กระทำผิดในคดีที่ไม่ร้ายแรง เพราะนอกจากปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว การประชุมแบบล้อมวงยังมีขั้นตอนการดำเนินการมากมายซึ่งมีลักษณะแตกต่างหลากหลายไปในแต่ละชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้ออกแบบให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนและวัฒนธรรม (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ช), 2546, น. 8)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับประเภทความผิด

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2545, น. 15) ได้อธิบายว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะนำมาใช้กับความผิดประเภทที่เด่นชัด คือ

ความผิดที่เด็กเป็นผู้กระทำ ในหลาย ๆ ประเทศในยุโรป เช่น ในอังกฤษ ก็ใช้เป็นวิธีหลัก สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกายังมีปัญหาอยู่บ้าง เพราะแนวคิดในเชิงแก้แค้นทดแทนค่อนข้างสูง

ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) กรณีสามีทำร้ายภรรยา การนำตัวผู้กระทำความผิดที่จะต้องพึ่งพากันไปจำคุกอาจไม่ได้ประโยชน์อะไร

ความผิดที่กระทำโดยประมาท ก็สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ดี เช่น กรณีที่นักแสดงคนหนึ่งขับรถชนคนตาย แล้วก็ด้วยความพยายามของนักแสดงท่านนั้นก็ทำให้ผู้เสียหายและสังคมรู้สึกไม่อยากจะเอาผิด โชคดีที่ท่านนั้นเป็นนักแสดง แต่ถ้าเป็นบุคคลทั่วไป ก็อาจไม่มีโอกาสดีเช่นนี้หากเราไม่มีกระบวนการในการสร้างความปรองดองให้แก่คู่ความได้

ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่น ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น ขณะนี้เรือนจำมีผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกระยะสั้นค่อนข้างมาก ซึ่งคนเหล่านี้อาจไม่จำเป็นต้องถูกจำคุกก็ได้ และการจำคุกระยะสั้นนั้นสร้างปัญหามากกว่าการแก้ปัญหา

อันที่จริงแล้วไม่ได้มีกฎเกณฑ์กติกาว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้กับความผิดเล็กน้อยเท่านั้น

ในราวันดา Bishop Desmond TuTu ให้สัมภาษณ์ว่า ได้นำเอาเรื่อง Restorative Justice ไปใช้เพื่อสร้างความสมานฉันท์ในระหว่างเผ่าพันธุ์ในราวันดา ซึ่งมีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide) กัน

ในแคนาดาได้มีการใช้ในกรณีการประพาศมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ

ในเท็กซัสได้ใช้ในคดีฆาตกรรมเพื่อให้เหยื่อที่มีชีวิตหลงเหลืออยู่หรือเป็นญาติได้มีโอกาสพบกับผู้กระทำความผิด เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีขึ้น

การใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการที่สามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอนทั้งก่อนพิจารณาคดี ระหว่างการพิจารณา และภายหลังจากการพิพากษาคดี (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 22) ดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์โดยชุมชน สำหรับคดีความอาญาบางประเภทที่ไม่ร้ายแรง ก่อนมีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานสอบสวน เช่น ประเทศฝรั่งเศส จะใช้รูปแบบที่เรียกว่า คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards) เป็นจำนวนมาก

2. ขั้นตอนเมื่อคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและก่อนพิพากษาคดี

มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ กรณีมีความเห็นสมควรสั่งฟ้อง (อาจใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ หรือการชะลอการฟ้อง

ฯลฯ) และในชั้นพิจารณาคดีของศาลก่อนที่จะมีคำพิพากษาอย่างหนึ่งอย่างใด โดยในประเทศตะวันตกส่วนใหญ่ใช้ “พนักงานคุมประพฤติ” หรือ “นักสังคมสงเคราะห์” ดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์ โดยใช้รูปแบบการพิจารณาแบบล้อมวง (Sentencing Circle) สำหรับกรณีผู้กระทำผิดที่เป็นชนพื้นเมืองในประเทศแคนาดาและประเทศสหรัฐอเมริกาบางมลรัฐ และใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิด (Victim-Offenders Mediation VOM) อย่างกว้างขวางสำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งในยุโรปและอเมริกา

3. ขั้นตอนหลังการพิจารณาคดี

ในยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือ และทวีปออสเตรเลีย มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในราชทัณฑ์อย่างกว้างขวางเช่นกัน โดยใช้เมื่อมีการจำคุกผู้กระทำผิดไประยะหนึ่งแล้ว เมื่อผู้กระทำผิดได้รับการพักการลงโทษ และในช่วงก่อนที่ผู้กระทำผิดจะสิ้นสุดการรับโทษจำคุกกลับคืนสู่ชุมชน โดยใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิด (Victim-Offenders Mediation VOM) เช่นกัน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 15)

ขั้นตอนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในทางปฏิบัตินั้น Ron Claassen (2000 อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 8) ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาดิวิถีและความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยเพสโน แพซิฟิก แคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ได้เสนอขั้นตอนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเรียกว่า “กระบวนการสร้างความสมานฉันท์” (A Peacemaking Process) ไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเชิญชวน (Invitation/Safety) การเชิญหรือแนะนำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และผู้สนับสนุนของทั้งสองฝ่ายให้ตกลงใจที่จะเข้าร่วมการประชุม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเข้าร่วมในกระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่ผู้ประสานงานจัดขึ้นโดยชี้ให้เห็นความสำคัญของการที่ทั้งสองฝ่ายจะได้ใช้เวทีนี้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ทำความเข้าใจถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น และแสดงความรับผิดชอบเยียวยาขาดใช้ความเสียหายดังกล่าว

2. รับทราบกฎเกณฑ์พื้นฐาน (Ground Rules) ผู้เข้าร่วมประชุมพึงตระหนักว่า มีกฎเกณฑ์พื้นฐานที่สำคัญ ๆ บางประการ ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมในการดำเนินกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ การดำเนินการที่เป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด การแสดงสิทธิในการตอบปฏิเสธได้ตลอดเวลาเมื่อรู้สึกว่าการบวนการที่ดำเนินนั้นไม่ยุติธรรมสำหรับตน การไม่พูดสอดแทรกในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งกำลังพูด และเต็มใจที่จะดำเนินกระบวนการไปสู่ข้อสรุป

3. บรรยายความรู้สึก การสรุป และการตระหนัก (Describe, Summarize and Recognize) ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่ผลักดันให้ผู้พูดและผู้ฟัง โดยผู้ฟังจะเป็นผู้สรุปความภายหลังจากที่จบการฟัง ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงตระหนัก ซึ่งมีรูปแบบการสนทนา ดังนี้

- คนแรก : บรรยายเกี่ยวกับปัญหา ความขัดแย้ง หรือความไม่ยุติธรรมที่ประสบ

- คนที่สอง : สรุปความ

- คนที่สอง : บรรยายเกี่ยวกับปัญหา ความขัดแย้ง หรือความไม่ยุติธรรมที่ประสบ

- คนแรก : สรุปความ

- จากนั้นพิจารณาว่าจากประสบการณ์ดังกล่าวต่างตระหนักถึงคุณค่า ความหมาย ความรู้สึก ความเสียหายที่อีกฝ่ายประสบหรือไม่อย่างไร ถ้ายังไม่เป็นที่ประจักษ์ให้ย้อนกลับมาดำเนินกระบวนการในขั้นตอนนี้อีกครั้ง

4. แสวงหาความลงตัวในข้อตกลง (Search for Agreement) มีขั้นตอน คือ

- บูรณาการหลักความยุติธรรม (Restore Equity) เป็นขั้นตอนที่ทำการสอบถามว่า จะสามารถแก้ไขเยียวยาความเสียหายได้อย่างไรในขณะนี้ ในวิธีทางที่เป็นไปได้

- แสดงเจตนาให้ความมั่นใจในอนาคต (Clarify Future Intention) เป็นขั้นตอนที่สอบถามว่า จะสามารถป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้อีกในอนาคตได้อย่างไร

5. สรุปข้อตกลงและแสดงความยินดี (Summarize Agreement and Congratulation)

6. ติดตามผล (Follow-up) เป็นขั้นตอนที่ติดตามตรวจสอบดูว่ามีการรักษาสัญญาดด้วยการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้หรือไม่ ถ้าได้รับรายงานว่ามีปัญหาเกิดขึ้นให้ย้อนกลับไปเริ่มกระบวนการใหม่อีกครั้ง

มีข้อสังเกตว่า ขั้นตอนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าวเป็นการนำความรู้เชิง “สหวิทยาการ” (Interdisciplinary) มาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความไม่ยุติธรรมอันเกิดจากอาชญากรรม โดยมีการนำทฤษฎีทางจิตวิทยาการให้คำปรึกษา (Counseling Psychology) ของ Roger (อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เลื้อ้อำนวย, 2548, น.9) ซึ่งเป็นทฤษฎีในระดับปฏิบัติอยู่ในโรงเรียน และในวงการจิตบำบัดมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์อาชญากรรมที่เกิดขึ้นจริง ด้วยการจัดให้มีการเผชิญหน้ากันในกลุ่ม ภายใต้การประสานงานและกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม โดยมีขอบเขตความเหมาะสมตามกฎหมายเป็น

เกณฑ์ประกอบการพิจารณา ขณะเดียวกัน ทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดต่างก็มี “ทางเลือก” ที่จะกลับไปใช้การดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะนำวิธีการเชิงสมานฉันท์มาใช้ในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมก็ตาม

เหตุผลและความจำเป็นในการนำ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” มาใช้

ประธาน วัฒนวาณิชย์ (อ้างถึงใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 39) ได้ให้เหตุผลและความจำเป็นในการนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย 3 ประการ คือ

1. กระแสของโลกเปลี่ยนไป ทำให้ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ได้รับการยอมรับทั่วโลก
2. มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เราไม่สามารถใช้ระบบเดียวได้อีกต่อไป โดยประเทศไทยต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบงานยุติธรรมและพัฒนาระบบกฎหมายให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม และระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เช่น ลงนามในอนุสัญญาต่อต้านองค์การอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น
3. ถึงแม้จะใช้ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” แล้วก็ไม่ตัดสิทธิคู่ความและรัฐที่จะดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำผิดต่อศาลแต่อย่างใด

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนกระทำผิด

เดชา สังขวรรณ (อ้างถึงใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 35) ได้กล่าวถึงรูปแบบในการจัดการกับเด็กกระทำผิด ซึ่งมี 4 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบกฎหมาย (Legalistic Model) คือ เมื่อเด็กกระทำผิดก็ใช้กฎหมายบังคับ เช่นเดียวกับการกระทำผิดของผู้ใหญ่ เด็กกระทำผิดในหลายประเทศต้องได้รับโทษและผ่านกระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกับผู้ใหญ่
2. รูปแบบการสงเคราะห์ (Welfare Model) แนวคิดนี้เห็นว่าเด็กกระทำผิดเพราะสภาพสังคมแวดล้อม เด็กจึงไม่ควรได้รับโทษ แต่ควรได้รับการสงเคราะห์ วิธีเมื่อใช้ไประยะหนึ่งก็พบว่าการสงเคราะห์ทำให้เด็กรู้สึกว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน
3. รูปแบบผสม (Co-operative Model) เป็นการผสมผสานของสองรูปแบบข้างต้น คือการลงโทษตามกฎหมายด้วย และให้สวัสดิการและการสงเคราะห์ด้วย ซึ่งประเทศไทยก็ใช้แบบนี้

4. รูปแบบการมีส่วนร่วม (Participative Model) คือการที่ผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด ทั้งผู้กระทำผิดเหยื่อ ชุมชน และรัฐเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเด็กกระทำผิดและหาทางออกเพื่อ บูรณาการเด็กกลับคืนสู่ชุมชน ซึ่งความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็จัดอยู่ในรูปแบบนี้

อนึ่งรูปแบบนี้ใช้กันอยู่ในหลายประเทศ กลุ่มประเทศที่ใช้และได้ผลดีคือกลุ่มประเทศ สังคมนิยม ซึ่งมีความเข้มแข็งมากในเรื่องของชุมชนและสังคม ประเทศเหล่านี้แก้ปัญหาเด็ก กระทำผิดได้ดีกว่าประเทศอื่น ๆ อุดมการณ์สังคมนิยมมีประโยชน์ในการแก้ปัญหาเด็กอย่างมาก เช่น ในประเทศเวียดนาม หรือลาว ที่เครือข่ายชุมชนและสังคมเข้มแข็งมาก

วิชา มหาคุณ (อ้างถึงใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 36) แสดงทัศนะเกี่ยวกับ องค์ประกอบในการดูแลเด็กและเยาวชนว่า ตามหลักการที่ถูกต้องแล้ว การดูแลเด็กและเยาวชน ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความรับผิดชอบ (Accountability) ซึ่งก็คือ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” นั่นเอง ต้องทำให้เด็กรู้ว่าตนทำอะไรผิด และต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งจะแก้ไขการกระทำผิดของตนเอง

2. ความรู้ความสามารถ (Competency) คือ เราต้องดึงความรู้ความสามารถของ เด็กออกมาให้ได้ เด็กที่กระทำผิดนั้นเป็นเด็กที่มีศักยภาพสูง แต่ใช้ศักยภาพในทางที่ผิด การที่เรา ให้เด็กในสถานพินิจฝึกอบรมหรือฝึกอาชีพโดยไม่ได้ทำให้เขารู้จัก Accountability จะทำให้เขามี ศักยภาพในการกระทำผิดสูงขึ้นอีก

3. ความปลอดภัยของสาธารณชน (Public Safety) การที่เราควบคุมตัวเขาไว้ใน สถานพินิจหรือการคุมประพฤติโดยไม่ไปเยี่ยมบ้านหรือสอดส่องดูแลเขาที่บ้านย่อมไม่มีประโยชน์ ดังนั้น จึงมีการใช้อาสาสมัครคุมประพฤติซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีประสิทธิภาพสูง เราเรียกวิธีนี้ ว่า Supervisor คือ การกำกับดูแล ในต่างประเทศมีวิธี Intensive Supervisor หรือการดูแล อย่างเข้มงวด ในกรณีนี้หากเด็กมีปัญหาหรือกระทำผิดซ้ำอีกก็จะสามารถรู้ ให้คำแนะนำ คำปรึกษา หรือให้ความช่วยเหลือได้ทันเวลาที่

กล่าวโดยสรุปได้ว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เป็นแนวคิดในกลุ่มทฤษฎีอาชญา วิทยาด้าน Positive นำมาใช้กับเด็กและเยาวชนในรูปแบบการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย (Participative Model) เพื่อบูรณาการเด็กกลับคืนสู่ชุมชน โดยอาศัยหลักการให้เด็กแสดงความ รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง (Accountability) เป็นสำคัญ

อังคณา บุญสิทธิ์ (อ้างถึงใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 43-47) กล่าวถึงการนำ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับ “เด็กกระทำผิด” ว่าขึ้นกับความร่วมมือด้วยความสมัครใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้เสียหาย ชุมชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ

ประการแรก ผู้เสียหายหรือเหยื่อ : ความสมัครใจของเหยื่อที่จะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เสียหายต้องการให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบในการกระทำ การแสดงความรับผิดชอบไม่ใช่แค่คำว่า “ขอโทษ” หรือ “ขออภัย” เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการที่เหยื่อได้รับการชดเชยด้วยเงินตรา และการให้ผู้กระทำผิดทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายโดยตรง หรือทำงานบริการสังคมด้วย

ประการที่สอง ผู้นำและศักยภาพของชุมชน : การพิจารณาความพร้อมของชุมชนของไทย ต้องพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการคือ

1. ผู้นำของชุมชน ดูว่าทัศนคติของชุมชนต่อเด็กเป็นอย่างไร ถ้าชุมชนมองว่าเด็กเป็นสมบัติของครอบครัว แสดงว่าชุมชนไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของเด็ก แต่ถ้าชุมชนใดก็ตามคิดว่าเด็กเป็นสมบัติของชุมชน เป็นสมบัติของชาติบ้านเมือง เมื่อเด็กมีปัญหาชุมชนและสังคมต้องเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหา นั่น ด้วยจิตสำนึกของชุมชนเช่นนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

2. ศักยภาพของชุมชน พิจารณาว่าชุมชนนั้นเข้มแข็งเพียงใด ศักยภาพของชุมชนแสดงออกที่คุณภาพของพลเมือง ซึ่งไม่ใช่ควมมีคุณภาพแบบ Productive Citizen คือ เป็นพลเมืองที่เคารพกฎหมาย ประกอบอาชีพสุจริต เสียภาษีให้รัฐ ไม่ทำตนเป็นปัญหาสังคม แต่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพแบบ Active Citizen คือพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น สนใจที่จะแก้ปัญหาสังคมและช่วยงานสาธารณะ

อนึ่ง ความเป็น “ชุมชน” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแหล่งที่มีบ้านอยู่รวม ๆ กันในลักษณะ “ชุมชนพื้นที่” (Geographical Community) แต่ต้องเป็นชุมชนตามหน้าที่ (Functional Community) คือชุมชนที่มีความรู้สึกนึกคิดของความเป็นชุมชน มีกิจกรรมร่วมกัน มีการประชุมพบปะสังสรรค์กันด้วยกิจกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อสังคม

ประการที่สาม บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม : ต้องยอมรับในศักยภาพของชุมชนและยินยอมลดทอนอำนาจให้ชุมชน เมื่อบทบาทของประชาชนเพิ่มขึ้น บทบาทของรัฐก็ต้องลดน้อยถอยลง บทบาทของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทั้งตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์

พนักงานคุมประพฤติแทนที่เป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางของกระบวนการก็ต้องลดบทบาทลงเป็นผู้ให้การสนับสนุนหรือให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการอำนวยความสะดวก

นันทิ จิตสว่าง (อ้างถึงใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 47-48) ได้วิเคราะห์ถึงการนำ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” มาใช้ในไทยว่า ต้องดำเนินการดังนี้

ประการแรก ต้องให้ความรู้ให้การศึกษาแก่ผู้เกี่ยวข้อง

ประการที่สอง ควรนำมาใช้ในคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดมากกว่าผู้ใหญ่ เพราะการดึงครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมนั้นทำได้ง่ายกว่า

ประการที่สาม อาจใช้กับความผิดบางประเภทเท่านั้น คือ ในคดีความผิดเล็กน้อย คดีที่ผู้กระทำความผิดรับสารภาพ สำนึกผิด และมีความพร้อมที่จะเข้าโครงการ รวมทั้งคดีที่พฤติการณ์แวดล้อมในคดีมีความชัดเจน มีข้อยุติว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดและการกระทำความผิดนั้นผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบและความพร้อมสำหรับการชดเชย ถ้าสังคมถือว่าไม่ร้ายแรงก็สามารถใช้ได้ แต่ไม่ควรใช้กับผู้กระทำความผิดติดนิสัยและคดีที่ไม่เหมาะสมเฉพาะราย

ประการที่สี่ ใช้ได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานใดพร้อมก็สามารถดำเนินการได้ก่อน

ประการที่ห้า จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทย ต้องคิดค้นรูปแบบขึ้นมาเอง ไม่ลอกแบบของต่างประเทศมาทั้งหมด แต่ต้องยึดปรัชญาและวัตถุประสงค์หลักไว้

ประการที่หก วิธีการที่ใช้ต้องให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ในสังคมเมืองควรใช้วิธีการไกล่เกลี่ย ส่วนการใช้ศาลชุมชนหรือการประชุม หรือการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมควรใช้ในสังคมชนบท ซึ่งชุมชนมีความพร้อมมากกว่า

ประการสุดท้าย ต้องมีการศึกษาวิจัยประเมินความพร้อมของส่วนต่าง ๆ รวมทั้งให้การศึกษากับบุคคลทั่วไป

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยในประเทศ

ศิริชัย จันทรสว่าง (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การปรับปรุงและพัฒนาทางเลือกของศาลในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด” จากการศึกษาพบว่า แนวคิด

ในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในประเทศไทยนั้นได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในกฎหมายอย่างกว้างขวางและทันสมัย เพียงแต่ทัศนคติของผู้พิพากษายังคงมีแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งเห็นด้วยกับแนวคิดของสำนักคลาสสิก ที่เห็นว่ากฎหมายควรแน่นอนชัดเจน หลักเกณฑ์ในกระบวนการยุติธรรมควรแน่นอน การลงโทษควรให้เหมาะสมกับความผิดที่เด็กและเยาวชนกระทำ และทุกคนควรเท่ากันในทัศนคติของกฎหมาย อีกส่วนหนึ่งเห็นว่า เด็กและเยาวชนกระทำผิดเพราะมีสิ่งอื่นมาชักจูงหรือบีบบังคับ เขาไม่ควรรับผิดชอบในการกระทำทั้งหมดเพราะไม่มีทางเลือก สังคมและสิ่งแวดล้อมมีส่วนทำให้เด็กและเยาวชนกระทำผิด จึงควรมีส่วนรับผิดชอบและร่วมแก้ไขโดยเน้นเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด ซึ่งเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเป็นราย ๆ ไปตามความเหมาะสม

วิยะดา วัจวรรณรัตน์ (2543, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “วิธีการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ” จากการศึกษาพบว่า แม้ระบบกฎหมายไทยจะเปิดช่องว่างให้มีการใช้วิธีการดำเนินคดีอาญาไม่เป็นทางการอยู่บ้าง เช่น การให้อำนาจผู้เสียหายยอมความในคดีความผิดอันยอมความได้ และให้อำนาจเจ้าพนักงานในการใช้ดุลยพินิจไม่ดำเนินคดี ด้วยการเปรียบเทียบปรับในชั้นพนักงานสอบสวน หรือการใช้ดุลยพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ตลอดจนการควบคุมอาชญากรรมโดยหลักหลักเลี้ยงโทษจำคุก แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่ามีข้อจำกัดหลายประการ เพราะบทบัญญัติความผิดอันยอมความตกลงกันได้ซึ่งมีอยู่น้อยและไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นของประชาชน เช่นหลายครั้งเมื่อตกลงกันระหว่างคู่ความแต่กลับไม่เป็นผลระงับคดีทางอาญา ตลอดจนความไม่เข้าใจในอำนาจสั่งไม่ฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 หรืออาจมีสาเหตุมาจาก ความไม่ชัดเจนของตัวบทกฎหมาย ประกอบกับนโยบายของรัฐที่เน้นการควบคุมอาชญากรรมตามกฎหมาย จึงทำให้ไม่สามารถกล้ารับผิดชอบ เพราะไม่กล้ายอมรับในการใช้ดุลยพินิจในทางที่ไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังขาดระบบการตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจของแต่ละองค์กร องค์กรในกระบวนการยุติธรรมขาดความเชื่อมโยงและประสานงานกันอย่างเป็นระบบ ปัญหาเหล่านี้ควรได้รับการแก้ไข เพื่อให้การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมสามารถอำนวยความสะดวกได้มากขึ้น โดยการให้ความผิดอาญาบางฐานความผิดอันยอมความได้ และความผิดบางประเภทให้เจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจไม่ดำเนินคดี กรณีปรากฏว่าข้อเท็จจริงไม่มีความจำเป็นต้องฟ้อง เนื่องจากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม นอกจากนี้จะมีกฎหมายเพื่อรองรับผลการปฏิบัติงานแล้ว ยังต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าหน้าที่และนโยบายในการปฏิบัติงาน ย่อมทำให้วิธีการดำเนินคดีอาญาอย่างไม่เป็นทางการที่นำมาใช้ได้รับการยอมรับและสามารถอำนวยความสะดวกได้มากขึ้น

แต่การศึกษารูปแบบของต่างประเทศเป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ไม่ใช่ลอกเลียนแบบมาใช้เพียงอย่างเดียว ต้องมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม และจารีตประเพณีของแต่ละประเทศ

เดชา สังขวรรณ (2545, น. 108) ได้รวบรวมเหตุผลและหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีที่หนึ่งมองว่าความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นสิ่งที่ดี (Immodest Theory)

1.1 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังความพอใจและสงวนสถานภาพ (Restore) ของเหยื่ออาชญากรรม (Victims) ได้ดีกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ

1.2 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังความพึงพอใจและสงวนสถานภาพ (Restore) ของผู้กระทำผิด (Offenders) ได้ดีกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ

1.3 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังความพึงพอใจและสงวนสถานภาพของชุมชน (Communities) ได้ดีกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ

1.4 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถลดอัตราอาชญากรรม (Reduce Crime) ได้ดีกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ

1.5 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถยับยั้งการกระทำผิด (Deter Crime) ได้ดีกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ

1.6 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถตัดโอกาสในการกระทำผิด (Incapacitate Crime) ของผู้กระทำผิดได้มากกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ

1.7 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitate Crime) ได้ดีกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ

1.8 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังผลที่คุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร (Cost-effective) ที่มากกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ

1.9 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเป็นรูปแบบของงานยุติธรรมที่เสริมสร้างเสรีภาพและประชาธิปไตย (Enrich freedom and democracy) ให้กับสังคม

2. ทฤษฎีที่สองมองความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแง่ลบ และพยายามหาเหตุผลต่าง ๆ มาหักล้าง (Pessimistic Theory)

2.1 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้เอื้อประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่เหยื่ออาชญากรรม

2.2 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้ยังผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการลดอัตราการเกิดอาชญากรรม

2.3 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะก่อให้เกิดความกลัวแก่เหยื่ออาชญากรรมว่าอาจจะถูกกระทำซ้ำ (Revictimization) อีก

2.4 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีส่วนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นในความพยายามแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

2.5 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะเป็นการตอกย้ำตราบาป (Stigmatization) ให้กับผู้กระทำผิด

2.6 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นระบบซึ่งต้องขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของชุมชนเพียงบางแห่งพื้นที่ ซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมและไม่มีในสังคมอุตสาหกรรม

2.7 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะเป็นระบบที่ใช้แรงกดดันของสังคมส่วนใหญ่ต่อผู้กระทำผิด ซึ่งบางกรณีแรงกดดันดังกล่าวอาจจะแปลงรูปเป็นการเผด็จการของเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งอาจนำไปสู่การลงความเห็นที่เป็นผลร้ายต่อผู้กระทำผิดได้

2.8 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะเป็นการขยายเครือข่ายของการควบคุมทางสังคม (Social Control) ของรัฐ

2.9 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างซึ่งเกิดขึ้นในสังคมแบบเสรีนิยมได้ เช่น ปัญหาการว่างงาน และปัญหาความยากจนอันเป็นสาเหตุสำคัญของอาชญากรรม

2.10 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะทำให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ เช่น สตรี เด็ก และชนกลุ่มน้อยในสังคมตกอยู่ในสภาวะที่เสียเปรียบและสูญเสียสิทธิประโยชน์

2.11 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีแนวโน้มที่จะเป็นไปตามกระแสความคิดของกลุ่มคนที่ครอบงำระบบงานยุติธรรมในแนวดังกล่าว

2.12 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีส่วนทำให้มีการเพิ่มอำนาจที่ไม่อาจตรวจสอบได้ให้แก่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานสอบสวน และยังมีส่วนทำให้มีการก้าวท้าวกันระหว่างอำนาจอธิปไตยทั้งสามส่วนของรัฐ อันได้แก่ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ

2.13 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังอาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิบุคคลได้เนื่องจากแนวทางปฏิบัติของความยุติธรรมในแนวดังกล่าวยังขาดแนวทางและกระบวนการในการดำเนินงานที่ชัดเจน

จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น Pessimistic Theory จึงได้มีข้อโต้แย้งว่าความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นยังไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ทดแทนระบบกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ในปัจจุบัน

สรุป แนวความคิดที่เห็นว่าความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นสิ่งที่เหมาะสมดังงาม เชื่อว่าเป็นความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถสร้างความพึงพอใจและรักษาสถานภาพให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้นว่า ผู้กระทำความผิด ครอบครัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัวผู้เสียหาย ชุมชน และภาครัฐ สามารถช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ เป็นการแก้ไขฟื้นฟูด้วยวิธีการที่เหมาะสม เป็นการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่าและชาญฉลาด นอกจากนั้นความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังส่งเสริมแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ และประชาธิปไตย ส่วนแนวคิดที่เห็นตรงข้าม กลับเชื่อว่าความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้เกิดประโยชน์หรือสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง แต่เป็นการสร้างความเกรงกลัวให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่อว่าอาจจะถูกทำร้ายซ้ำ เหยื่อมีโอกาสน้อยในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่กระทำความผิด เป็นตรรกะให้กับผู้ที่กระทำผิดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมบางแห่งไม่เหมาะสมที่จะนำเอาวิธีการนี้มาใช้ นอกจากนั้นแล้วความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้แก้ปัญหาที่โครงสร้าง แต่เป็นการก้าวถอยอำนาจกันและกัน อันได้แก่ อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ อำนาจฝ่ายบริหาร และอำนาจตุลาการ รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะถูกครอบงำจากบุคคลที่มีอำนาจ เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เนื่องจากแนวทางในการปฏิบัติยังไม่มีความชัดเจน

ศศิพร สิงโตมาศ (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก” ผลการศึกษพบว่าหลายประเทศได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาเป็นแนวทางออก แนวความคิดนี้ใช้วิธีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยการนำผู้กระทำความผิด บุคคลผู้ใกล้ชิด สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหาย บุคคลผู้ให้ความช่วยเหลือของทั้งสองฝ่ายและตัวแทนจากกระบวนการยุติธรรมมาพบกัน เพื่อร่วมกันหาทางออกและวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ด้วยกระบวนการดังกล่าวนี้ เด็กจะได้แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนโดยมีครอบครัวเป็นผู้กำหนดโทษ เด็กจะไม่ถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาโดยไม่จำเป็น ขณะเดียวกันผู้เสียหายก็มีโอกาสที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย

นอกจากนี้ยังเสนอว่า การนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในประเทศไทยนั้น ควรจะมีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายรองรับโดยตรง เพื่อให้สามารถนำวิธีการดังกล่าวมาใช้เสมือนเป็นมาตรการในการหันเหคดีเฉพาะคดีที่เป็นการกระทำความผิดครั้งแรกในความผิดไม่ร้ายแรง หรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทออกจากกระบวนการดำเนินคดีอาญาได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม และเมื่อได้มีการดำเนินการใช้มาตรการดังกล่าวแล้วให้ถือว่า

กระบวนการในการดำเนินคดีเป็นอันยุติลงทันที ทั้งนี้ เพื่อเป็นการให้โอกาสทั้งทางกฎหมายและทางปฏิบัติแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้มีโอกาสกลับตนเป็นพลเมืองดีคืนสู่สังคมได้อีกครั้ง

พิทักษ์ แสงทอง (2547, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดนครปฐม” ผลการศึกษาพบว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคประชาชน เห็นว่ากระบวนการหันเหเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติ ตามปกติถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกสำหรับเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมอีกแนวทางหนึ่ง ที่เปิดโอกาสให้แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดที่อัตราโทษอย่างสูงไม่เกินสามปี และเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายหรือเหยื่อมากขึ้น นอกจากนี้ในหลักการยังเปิดโอกาสให้สังคมโดยเฉพาะชุมชนที่เด็กและเยาวชนอยู่ได้มีส่วนร่วมในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนร่วมกับภาครัฐ ที่เดิมจะมีเพียงหน่วยงานภาครัฐเท่านั้นที่มีส่วนในการบำบัดแก้ไข ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างสังคมให้มีความมั่นคงอีกทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาคriminal ของบุคคลในชุมชน นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะว่า ควรมีการจัดอบรมสัมมนาให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน ตำรวจ เป็นต้น ได้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่ามีส่วนในการเปี่ยมเบนคดีของเด็กและเยาวชนอย่างไร ร่วมกันตรวจสอบและติดตามประเมินผลภายหลังที่เด็กและเยาวชนกลับคืนสู่สังคม

พัฒนชาติ สุระคาย (2548, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขั้นตอนการชะลอการฟ้อง” จากการศึกษาพบว่า แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สอดคล้องกับแนวคิดที่อยู่ในกลุ่มอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี (Peacemaking Criminology) นอกจากนี้แนวคิดของการชะลอการฟ้อง ยังสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีติดฉลาก (Labeling Theory) ซึ่งเมื่อนำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในขั้นตอนการชะลอการฟ้อง สามารถสรุปได้ 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ก่อนสั่งชะลอการฟ้อง เป็นรูปแบบที่พนักงานอัยการพิจารณาหลักฐานและมีความเห็นสมควรชะลอการฟ้อง (ยังไม่ได้สั่งชะลอการฟ้อง) ก็ส่งเรื่องไปยังกรมคุมประพฤติเป็นผู้ประสานนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เพื่อสืบเสาะหาข้อมูล และทำรายงานให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินการต่อไป

2. รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้หลังสั่งชะลอการฟ้อง เป็นรูปแบบที่พนักงานอัยการพิจารณาพยานหลักฐานมีความเห็นสมควรชะลอการฟ้อง แล้วพนักงาน

อัยการสั่งชะลอการฟ้องโดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ จากนั้นส่งเรื่องไปยังกรมคุมประพฤติเป็นผู้ประสานนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เพื่อสอดคล้องดูพฤติกรรมและหาข้อมูล พร้อมทำรายงานให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินการต่อไป

นอกจากนี้ยังพบว่า กรณีที่พนักงานอัยการเห็นสมควรกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติเพิ่มเติมสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม

ฐชัย ทองแก้ว (2548, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานราชทัณฑ์” ผลการศึกษาพบว่า

ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานราชทัณฑ์ กลุ่มตัวอย่าง เห็นด้วยมากที่สุดกับการจัดโครงการให้ผู้ต้องขังในคดีฐานประมาทและความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ขอขมาต่อเหยื่อ หรือผู้แทนชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน (ร้อยละ 92) รองลงมาโครงการ ให้ผู้ต้องขังถ่ายทอดประสบการณ์การกระทำผิดของตน เพื่อเป็นการขุดเชยให้แก่สังคม และเป็นสิ่งเตือนภัยให้ประชาชนทั่วไปได้ระมัดระวังมิให้ตกเป็นเหยื่อ (ร้อยละ 86) ด้านโครงการการจัดเวทีสะท้อนความรู้สึกของเหยื่อหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังสำนึกผิดนั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยในลำดับสาม (ร้อยละ 82) นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีความคิดว่า ผู้ต้องขังกับเหยื่อหรือผู้เสียหายจะลดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน หากได้เผชิญหน้ากันโดยการขอขมาและยินดีให้อภัย ซึ่งเมื่อความสมานฉันท์เกิดขึ้นแล้วจะนำไปสู่การลดการกระทำผิดซ้ำ

แนวทางที่เหมาะสมในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานราชทัณฑ์ กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุด ที่จะให้ผู้ต้องขังได้รับอนุมัติพักการลงโทษและลดวันต้องโทษได้ทำงานบริการสังคมก่อนปล่อยตัว (ร้อยละ 98) ลำดับสองเห็นด้วยที่จะให้ผู้ต้องขังกระทำผิดครั้งแรกฐานประมาท เมื่อจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของโทษ และได้เผชิญหน้าขอขมา เมื่อผู้เสียหายยินดีให้อภัยให้พักการลงโทษกรณีพิเศษได้ (ร้อยละ 88) ลำดับสามเห็นด้วย ที่จะให้ผู้ต้องขังที่ได้รับอนุมัติพักการลงโทษกรณีปกติและลดวันต้องโทษให้ขอขมาต่อเหยื่อหรือตัวแทนชุมชนก่อนปล่อยตัว (ร้อยละ 78) ลำดับที่สี่ เห็นด้วยที่จะให้ผู้ต้องขังกระทำผิดครั้งแรกในคดีความเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของโทษ และได้เผชิญหน้าขอขมาและผู้เสียหายยินดีให้อภัยให้พักการลงโทษกรณีพิเศษได้ (ร้อยละ 76) ลำดับห้า เห็นด้วยที่จะให้ผู้ต้องขังฐานความผิดในครอบครัว เมื่อจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของโทษ และได้เผชิญหน้าขอขมา เมื่อผู้เสียหายยินดีให้อภัยให้พักการลงโทษกรณีพิเศษได้ (ร้อยละ 66)

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่าง ไม่เห็นด้วยที่จะให้ผู้ต้องขังทุกคนในฐานะความผิดต่าง ๆ ได้รับการพักการลงโทษกรณีพิเศษ ถึงแม้จะจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของโทษ และได้เผชิญหน้าขอขมา จนกระทั่งผู้เสียหายยินดีให้อภัยแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่มีมุมมองว่า มีผู้ต้องขังจำนวนมากที่เป็นบุคคลที่สมควรกันออกจากสังคมให้นานที่สุด เพราะเป็นอาชญากรอาชีพ (ร้อยละ 68)

กัญญาพัชร จงปัญญาปะพันธ์ (2549, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การนำระบบคุมประพฤติมาใช้ในชั้นก่อนฟ้อง” ผลการศึกษาพบว่า อัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาได้ แม้ว่าจะเป็นคดีอาญาที่มีมูลว่าผู้ต้องหากระทำความผิดก็ตาม การสั่งไม่ฟ้องของอัยการอาจกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติไว้ระยะเวลาหนึ่ง หากผู้ต้องหาปฏิบัติตามอัยการจะสั่งไม่ฟ้องคดีเด็ดขาด โดยที่บุคคลนั้นไม่ต้องถูกบันทึกประวัติอาชญากรรม วิธีการนี้เรียกว่า “มาตรการชะลอการฟ้อง”

ระบบคุมประพฤติที่จะนำมาใช้ในชั้นอัยการสามารถใช้ได้ในขั้นตอนก่อนออกคำสั่งคุมประพฤติ เพื่อการรวบรวมข้อเท็จจริงของผู้ต้องหาอย่างรอบด้านที่สุดประกอบการพิจารณาวิธีการที่เหมาะสมกับผู้ต้องหานั้น ๆ ต่อไป เรียกว่า “การสืบเสาะและพินิจ” และ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ซึ่งเป็นกระบวนการต้นใหม่ของกระบวนการยุติธรรมที่มีเป้าหมายทำให้เกิดความสมานฉันท์แก่ทุกฝ่าย ทั้งผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และชุมชน สามารถฟื้นฟูและเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการประกอบอาชญากรรม โดยผู้ต้องหาสำนึกและยอมรับผิดชอบ ส่วนผู้เสียหายก็ยอมรับและให้อภัยไม่เพียงแต่ยอมยุติคดีเท่านั้น ส่วนการใช้ระบบคุมประพฤติหลังจากมีคำสั่งชะลอการฟ้อง ได้แก่ “การติดตามสอดส่อง” “การสงเคราะห์ผู้ต้องหา” และ “การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคุมประพฤติ” ซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องหา และทำให้สังคมยอมรับผู้กระทำผิดกลับคืน

จากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาของสังคม สืบเนื่องมาจากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมซึ่งไม่ใช่ส่งผลกระทบเฉพาะตัวผู้กระทำผิด เหยื่อหรือผู้เสียหาย และครอบครัวเท่านั้น ขณะเดียวกันปัญหานี้จากสถิติก็พบว่ามีปริมาณคดีเพิ่มขึ้นทุกปี และจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำก็ได้จำนวนลดน้อยถอยลง ซึ่งหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั้นยังปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการของศาลและการลงโทษที่มีลักษณะกึ่งแก้แค้นทดแทนและกึ่งแก้ไขฟื้นฟู